

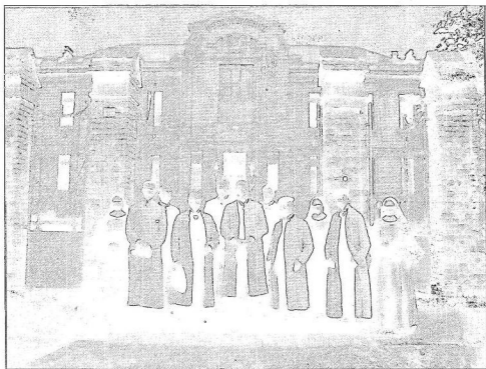
BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédő lap

1995. október

VI. évfolyam 1. (60.) szám

Ára: 50 Ft

A bajai kórház szakdolgozói a századfordulón

**Kedves
és tisztelt
bajaiak és
Baját
szeretők!**

Talán bizalmasnak tűnik a megszólítás, de úgy gondolom, hogy az alkalom, amelynek apropóján Önökhöz fordulok, elegendő indok lehet erre.

Jövőre lesz 300 esztendeje, hogy I. Lipót császár városunknak szabadalmas mezővárosi jogot adott. Az 1696. december 24-én kelt kiváltságlevelével Baja fejlődése szempontjából fontos dokumentum.

Jó alkalom az ünneplésre, a találkozásra, a város és egymás iránti szeretetünk,

megbecsüléstünk, barátságunk bemutatására.

Sokan megállapították már, hogy páratlan természeti adottságú, varázslatos hangulatú és megőrzésre méltó értékeket őrző, az ide látogatóból pozitív érzelmeket kiváltó város Baja.

Sokan vannak, akik szillettéstől fogva, és gondolom még többen, akik egy hosszabb vagy rövidebb látogatás kapcsán váltak a város szerelmeseivé.

Hogy mi adja varázsát, nehez röviden megfogalmazni, hiszen mindenki másképpen vált és válik érintetté. Bizonyára van, akinek a Sugovica, a Duna, a holtágak szabadtéri gemenői erdő, a víz- és a természetközeli élet lehetősége, van kinek a város egykor volt vagy mai utcái, terei, polgárúri hagyományokat őrző épületei, van kinek az iskoláitársai, tanárai, vagy az itt élt és élő művészek munkásságával gazdagodó kultúrája, s bizonyára van kinek a lányok, asszonyok szépsége, az itt fogant szerelmek emléke vagy az ide kötődő barátság ereje, egy élet munkája, vagy talán mindez és még sok minden más együtt jelenti Baját.

Különleges és a mai Európában is felmutatni való értékek tartom, hogy ebben a városban évszázadok óta harmonikusan él együtt a buryevác, a német, a szerb, a magyar és más nemzetiségű polgár egymás értékeit tisztelve, elfogadva a más-ság természetességét, felhasználva értékteremtő erejét. Most, amikor a világ számos helyén etnikai alapú összeütközések, háborúk dúlnak, jó érzés tudni, hogy Baját nemcsak az itt élő és ide érkeztet különböző nemzetiségű polgárai formálták városossá, de a közösen teremtett értékek megőrzéséért és továbbfejlesztéséért is együtt akarnak tenni.

Több mint ötven éve írta Újpesti Elemér Baja város jövője című könyvét, amelyben vizsgálja a város fejlődésének három fő irányát.

Adottságainkra építve a szállítást, az átrakodóforgalmat, az ehhez illeszkedő kereskedelmet és ipart, az idegenforgalmat, valamint az intenzív gyümölcskultúrát, mezőgazdaságot, az erre épülő feldolgozóipart jelölje meg a fejlődés három fontos lehetőségeként.

Ezek a fontos lehetőségek alapozták meg eddigi munkánkat, ezekben látjuk a továbbképzés lehetőségeit is, miközben szándékunk szerint meg akarjuk őrizni az iskolákban, az egészségügyi, köznevelődési, szociális és közigazgatási intézményekből és a bentük működő szellemi erőből is táplálkozó régióközponti szerepüket a környező településekkel együttműködve.

Mindezek bemutatására, az itt kínálkozó lehetőségek méltó kiállítására, valamint Bajas és környéke jövőjének formálására teremthet számunkra Önökkel együtt reméltem alkalmat az 1996-os jubileumi év. Jól illeszthetőnek látjuk a város jubileuma a magyar államiság 1100., az 1956-os forradalom 40., valamint Mészáros Lázár születésének, a magyar iskoláztatásnak, a

testvérvárosi kapcsolatoknak és egyes intézményeknek, cégeknek a következő esztendőhöz kapcsolható kerek évfordulóhoz.

Baja Város képviselőtestülete ennek szervezésére és koordinálására megbízott egy előkészítő bizottságot, amelynek feladata a javaslatok összegyűjtése, összegyűjtése, a programok szervezése és a tervezett kiadványok megjelenítésének támogatása.

Az így kialakult és mellékeiken megjelentetett programot és kiadványokat a képviselőtestület jelenlegi anyagi lehetőségeihez mért minimumnak tekintti, amelyet az Önök részvétele, együttműködése, támogatása segíthet, s bővítheti is a tervezeteket. A fentiek támogatása és ez ebben való közreműködés céljából megalakult a Bajaiak Baráti Köre, amelynek tagjai hosszabb távon is támogatni szeretnék városunk fejlődését és segíteni akarják a Baját szeretőik együttműködésének lehetőségét.

A képviselőtestület mindezek elősegítésére "Bajáért" elnevezésű közalapítványt

hozott létre összesen tízmillió forintos alapítékával, amely lehetőséget ad az Önök számára is a jubileumi tervekhez való hozzájárulásra.

Jónagam egy havi fizetésemnek megfelelő összeggel elsőként csatlakoztam ezekhez a szándékokhoz.

Kérem Önöket, segítsenek a Baját szeretőik, támogatóik címjegyzékének bővítésében, éljenek bárhol a világban.

Kérem, hogy javaslataikkal, együttműködésükkel, lehetőségeikhez igazodó anyagi támogatásuk és csatlakoztatásuk egyéb formákban segítsék Baja város ünnepeinek sikerét.

Végül természetesen kérem és várom Önöket, látogassanak el a jubileumi év rendezvényeire. Tegyük együttünkkel is emlékeztessék az 1996-os évet!

Közös sikerünket remélve üdvözlöm mindannyiukat.

Szél Péter
polgármester

A BAJAI HONPOLGÁR ÚJJÁÉLESZTÉSE

1994. DECEMBER 14-ÉN ÜNNEPELTÉ A BAJAI HONPOLGÁR ALAPÍTÁSÁNAK ÖTÖDIK ÉVFORDULÓJÁT, EZ ALKALOMBÓL EGY KIS ÜNNEPSÉGET RENDEZTÜNK, OTT HANGZOTT EL - UTÓLAG LEJEGYZETT - ALÁBBI KÖSZÖNTŐM.

A szerkesztőbizottság nevében, de úgy is, mint testületünk nevezte, szeretettel köszöntöm a kedves megjelenteket. Örülök, hogy a szervezési hibák ellenére is, megbecsülésként jelölöm, kintintott megjelenésükkel ennyien megtisztelték 5 éves jubileumát ünneplő lapunkat. Azok állják most körül a fehér asztalt, akik a Bajai Honpolgár alapítói, erkölcsi és anyagi támogatói, barátai, kuratóriumának és szerkesztőbizottságának tagjai, nyomdai előállítói, valamint terjesztői. Jó lenne mindannyiuk nevét felsorolni.

Lassan-lassan a decemberi telielő napfordulóhoz érkezünk és itt lesz az ünnep vigiliája, amikor egy magasztos, lélekelemelő ünnepet, a karácsonyt, majd egy reményekkel telibb üzentendő kezdetét ünnepeketjük. Most - a jubileumok megtartásának sajátos korszakában - csak egy szerényebb, de hatásában fontos esemény évfordulójára jöttünk össze. Amikor egekben felvették a kisebb, de többek

által jelentőséget tekintett, visszataró dátumok ünneplését, megmosolyogtam. Azt azonban elismertem, hogy a szűkebb közösségek, a családok és személyek számára összetartó erő a születésnapok, névnapok és más évfordulók köszöntése. Mostanában - éppen az előbb elmondottakból kiindulva rájöttem, hogy - nem kicsiny dolog egy helyi lap 5 éves jubileumát ünnepegni, mert ha ezt tesszük, jelezzük létét.

Köszöntőmben az alapításra kellene emlékeztetni, hogy kikkel kezdődött, és készült, kik voltak azok, akik kuratórium, vagy szerkesztőbizottsági tagként és alapítóként, círeim Simonként vállalka veték gondjainak keresztjét, és kik távoztak el tőlünk. Továbbá arról - mivel nem egy hibátlan nyomdai termék -, hogy milyen szerkesztési, terjesztési és anyagi gondok vannak, miért nem növekszik a publikálók köre, amikor annyit hivatkoznak egy-egy városunk műveltebb rétegeiben

rejő alkotói kapacitás lehetőségeire, akiknek keze azonban frásra nem mozdul. Végül egyéni véleményem alapján értékelhetném tartalmát, formáját, de ez nem illő, s különben is de gustibus non est disputandum. Annyi azért bizonyos, hogy nyomtatott példányai bekerülnek Baja sajtótörténetébe, s úgy tűnik, nem kell majd szégyenkezni vele.

A decemberi számban a lap születéséről megjelent egyik írás szereltem-gyerekeknek aposztrofálta periodikánkat. Egy másik ünneplő cikk pedig felvetette a költőletlen kérdést, hogyha a jelenlegi anyagi okok miatt megjelenésének vége szakad, akkor "béke poraira"? A halottakra vonatkozó búcsúzó köszöntést kiegészítő kérdőjel miatt sem tudom, hogy most vajon halotti tort tartva álljuk körül az asztalt, vagy újjászülésének pillanatánál búcsúskodunk...? Remélem, az utóbbinál!

Magam írtam egyszer a 191 éve alapított Bajai Lövészegetlet életéről azt - amely

akkor jött létre, amikor ülőztek a magyar társas egyleteket -, hogy azokban az időkben előbb ebben az egyestletbe, a felhár asztal mellett kvaterkázva tárgyalt meg jelentős polgári személyiségek a város dolgait, hogy például legyen-e takszakkönyvtár, kaszinó stb. Azután a városi közgyűlés elé terjesztve lett is. Nem vagyok homo oeconomicus, de lehetséges - és némi reménnyel is kecsegtet -, hogy elődeink régi egyletei emlékének felvillantásával, őseink hagyományaira építve, ma itt elhangzik a megjelent homo publicusok szájából egy-két biztató szó reménytelen anyagi helyzetben lévő lapunk ügyében, hogy menjen minden 1995-től továbbra is a maga útján. Akkor majd Pónix madárként, hamvaiból újjászülve, a jövő évben is megjelenhet a Bajai Honpolgár.

Még egyszer méltányolva, megbecsülve tevékenységüket és megjelenésüket, tisztelettel köszönetet mondok mindenkinek.

Kinek-kinek azért, amit a lap érdekében tett. Egészségükre emelem poharam.

ELŐBB LASSACSKÁN HATNI KEZDTE AZON ELKÉPZELÉS, HOGY NEM NEMULHAT EL EZ A LAP. AZTÁN JÓKEDEVBÉN MEGFOGANT A GONDOLAT ÉS KILENC HÓNAPOS KÖZÖSSÉGI TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYEKÉNT A FELŐDÉS OLYAN FOKÁRA JUTOTT, HOGY VILÁGRA JÖTT, ISMÉTT FORMÁT ÖLTÖTT A BAJAI HONPOLGÁR. KIADÁSÁNAK REMÉNYVESZTETT, KÉNYSZERŰ SZÜNNETELTÉTESÉST KÖVETŐ ÚJJÁÉLESZTÉSE BIZAKODÁST KELTHET ALKOTÓIBAN, TERJESZTŐIBEN ÉS OLVASÓIBAN, JÖVŐBENI TARTÓS, MEGSZAKÍTÁS NÉLKÜLI NYILVÁNSÁG ELÉ KERÜLÉSÉRE.

Bánáti Tibor

A városra vás 300. évfordulójának tervezett rendezvényei

JAVASLAT I. sz. melléklet
az 1996-os jubileumi év főbb önkormányzati rendezvényeire

Iddőpont	Rendezvény	Rendezvény helye	Finanszírozása	Megjegyzés
I. 1995. december	Képviselőtestület ünnepi ülése - a 300. jubileumi rendezvényszorozat ünnepélyes megnyitása	-	-	-
Február 20.	Mészáros László születésének évfordulója (városi ünnepség, koszorúzás)	Rókus temető Kápolna	PMH költség.	
Március első fele	Mészáros Lászlóhoz kötődő rendezvények: - Országos pályázat eredményhirdetése középiskolák tanulók részére... - Tudományos tanácskozás Mészáros László munkássága, illetve a '48-as forradalom témakörében. - "Húszunk évfordulón!" című sorozat keretében "Mészáros László élete" c. program	PMH tanácsterme	közzalpltvány	a pályázat meghirdetése az 1995/96. év elején lesz
Március 15.	Városi ünnepségek szervezése A 300 éves Bajai költőink megemlékezése A megjelenő kiadványok bemutatása	Iffj. Ház Petőfi-sziget Turr. I. Műzeum	Iff. Ház költség. PMH költségvetés közzalpltvány	
Március 15-május 15.	Városbírói vetélkedő I. fődíjjal (az Iffj. Ház, a helyi rádió és TV közös szervezésében)	Iffj. Ház	Iff. költségvetés, közzalpltvány, szponzor támogatás	
II. MÁJUS 15-JÚLIUS 15: Május 15-31.	Bajai Napok - Jánoska című (nagyanyószerű rendezvény) - Bajalis (néptáncelő) - "Baja és Barátai" - testvérvárosi napok - Bajai filmpapok - Gyermeknap rendezvények	KULTURÁLIS NAGYRENDEZVÉNYEK Bajatanzenjárás, Szemléltetések Petőfi-sziget Petőfi-sziget Unleia, Szoldi Múzeum Petőfi-sziget	közzalpltvány közmbv. in. költség. szponzor támogatás szponzor támogatás szponzor támogatás szponzor támogatás	
Június 1-30.	- a Kecskeméti Katona József Színház hónap - a Kecskeméti Katona József Színház egyhónapos vendégjátéka Baján	JAMK színházterem	közzalpltvány szponzor támogatás	
Július eleje:	Tanítók XXXI. nyári akadémiaja (Eötvös József Tanítóképző Főiskola szervezésében) Megemlékezés az első magyar iskola alapításának millenniumáról	EJTKF épület	pályázati támogatás részvételi díjak	

Július 9-15.	XII. Dana-memléi Folklorfesztivál (Baja, Kalocsa, Szekszárd közös rendezésében)	Petőfi-sziget rendezvényter közelművelődési int. városok	központi támogatás közalapítvány szponzorok
Augusztus 20.	Vendégszövetség Bácska Egyesület által szervezett hétvége (hétfonapos program) - idegenforgalmi témájú kiállítás, tanácskozás - gastrónómiai bemutató, versenyek, - szabadtéri kultúrális programok - Nőszemlékezés a Hősöknapján 1100. évfordulójáról, - Szekszárdi napi ünnepségek	Petőfi-sziget Ifjúsági szobor Rendezvényter Újváros, Barna iskola, Bajcsentistván	szponzori támogatások PMH költségv. pályázati támogatás
III. Szeptember-október:	"Baja-Wallblingen testvérvárosi találkozó"		testvérvárosi egyesület háromnapos baráti találk. a két város polgári részére
Október 23.	"Baja-Zombor testvérvárosi kapcsolat" kiadványának 30. évfordulója tiszteletére szervezendő rendezvények. - kulturális bemutatók a két városban (kiállítások, hangversenyek, irodalmi estek) - sportrendezvények - testvérvárosi delegációk találkozója, az együttműködés megújítására, az ünnepi ülések előkészítése céljából - Városi ünnepség az 1956-os forradalom 40. évfordulója tiszteletére	színházterem közelművelődési int. sportpályák, psem. városok	közömv. int. költségv. közalap. szponzori tám. int. egyesületi kv. PMH költségvetés
Október-november:	- Városüzemeltetési vetélkedő II. rész (az Ifjúsági Ház, a helyi rádió és TV közös szervezésében)	Déri kert Ifjúsági Ház	PMH költségvetés Ifj. Ház költségvetés közalapítvány szponzori támogatás
IV. December I. fele:	- "A térség és Baja" c. történelmi, néprajzi témájú szakmai tanácskozás az Ifjúsági Ház és a Városvédő Egyesület szervezésében - Városüzemeltetési vetélkedő III. rész (döntő) (az Ifjúsági Ház, a helyi rádió és TV közös szervezésében)	városok Ifjúsági Ház	közalapítvány pályázati támogatás Ifj. Ház költségvetés közalapítvány szponzori támogatás PMH költségv.
14-16.	- Hősgimnázium a Baja-Zombor testvérvárosi szerződés alkalmából 30. évfordulójáról	Városok	PMH költségv. színházterem, közalapítvány
December II. fele:	- A városok nyitvatartás 30. évfordulója tiszteletére ünnepi rendezvényprogram. (ünnepi önkormányzati ülés, koncertek, hangversenyek, színházterem átadás - díszelbűvés, költőnemek átadás) - Évfordulós kiadványok bemutatása - "Karácsonyi várova" jótékonysági koncert - A jubileum rendezvénytervezetése	városok, JAMK Ady Endre Könyvtár Barátok temploma	PMH költségv. közalapítvány pályázat

A jubileumra megjelenő kiadványok:

- Zárókönyv megjelenése
- Ünnepi Könyv I. világháborús naplójá
- Ferencesek életírása megjelenése
- Honpolgár és Árny Évtizedek támogatása
- Baja hárs emberszékéről szóló könyv megjelenése ("Bajai Arcképeknek")
- Baja-Zombor 30 éves testvérvárosi együttműködési bemutató könyv
- Puszt Károly fotóalbuma
- Baja XX. századi képfényképezete c. kiállítás katalógusa

monkocsoport anyagi támogatásával készült
monkocsoport anyagi támogatásával készült
monkocsoport anyagi támogatásával készült
monkocsoport anyagi támogatásával készült
közalapítványból támogatást igényel
közalapítványból támogatást igényel
közalapítványból támogatást igényel
közalapítványból támogatást igényel

A tervezett program ismertetését következő számunkban folytatjuk.

A HÁLÓMOSZAT

A Baja környéki felszíni vizek minőségét elemző (de az akvaristáknál is!) gyakran szóba kerülnek a moszatok, ezek a szabad szemmel legjobban láthatatlan parányövények. A vizek életében, vízi anyagforgalomban és a vizek biológiai szellőzésében játszott szerepükről már mi is írunk lapunkban. (A vízi élet szerzetgazdós és sokrétű folyamataival egy külön tudományág, a hidrobiológia foglalkozik.)

Nyugodtan állítható, hogy a zöldmoszatok képviselik a növényvilág legváltozatosabb megjelenését törzset. Vizeinkben általában a kovamoszatok mellett a leg-

fontosabb algacsoportot az "egysejtű" zöldmoszatok, az úgynevezett Chlorococcales rend tagjai jelentik. A zöldmoszatok törzsén belül viszont a legformagazdagabb csoportként a fentiekben is említett "egysejtű" zöldmoszatokat tartjuk számon, amelyek egyike, a hálómosz (Hydrodictyon reticulatum) szabad szemmel jól látható. Sejtjei henger alakúak, és megnövekednek 0,2-1,0, sőt 1,5 cm hosszúra is. Ezek a sejtek összekapcsolódva 4-5 szögletű "hálószerkezetet" hoznak létre, amelyekből viszont 15-20 cm nagyságú hengeres hálók alakulhatnak ki.

Állóvizekben és lassú folyókákban az egész világon elterjedt algafaj. Gyors szaporodása miatt kedvező körülmények között tömeges lehet. Magyarországon megtalálhatók már több helyen is (pl. Duna, Tisza, Zagyva, Balaton, halastavak és rizsföldök), de Baja környékéről még nem jeleztek.

Itt először tulajdonképpen az akkor 5 éves kisfiam bakkant rá véletlenül a Duna-híd feletti sóderdomb melletti tócsában pancsolva. Míndez jó 10 évvel ezelőtt történt. Jómagam már addig is sok moszatot megismertem, de hálómoszatot először még nem láttam, csak rajzon, illetve fényképen.

A történet teljességéhez az is hozzátartozik, hogy kisfiam látva lelkesedésemet, rögtön levonta a megfelelő következtetést, és hazatérve a strandolásból, egyből kifirra szobájá aajtádra, hogy itt bizony ezentúl "Dr. Peti lakik!"

A hálómosztat az idén nyáron a meleg ártéri kisvizekben, árkoiban több helyen

is megfigyelhetők a Duna áradását követően. Ez tekintettel eddig a második Baja környéki adatnak.

A jövőben minden bizonnyal másoknak is fel fog tűnni ez a látványos, könnyen felismerhető zöldmoszat.

Schmidt Antal

ROSSZKEDVÜNK TELE

(IV. befejező rész)

Erdőn napfény sugározta be a sápadt-kék eget azon az októberi napon, melyen a front átvonult Garán. A postával szemközti Schmidt ház előtt széles, füves part-ról indult a vasútállomás felé tartó kerékpárút. Az agyagos talajt öszre már aszfaltsimóságúvá tömörítette az ezernyi biciklínym. Dél előtt kikarikáztam és kőrüljártam az elnéptelenedett állomást, melyről az előző napon már kigördült az utolsó vonat. A szemlérlő hazatérve a Schmidt hentesüzlet előtt le kellett szállnom a kerékpárról, mert a füves partot és az utat egy SS különítmény torlaszolta el. Körülbelül szakaszerejű lehetett az egység, mely a visszavonuló német-magyar hadsereg utóvédjeként rövid pihenőt tartott a faluban. Néhány teherautó, homokszínre festett katonai személykocsi, motorkerékpár parkolt az úton és meghúzódva az eperták árnyékában. A harcsook végignyújtózták a gyeven, mások a járművek lépcsőjére telepedve falatoztak. Egy altiszt tölthényes ládából géppisztolyt táruza be. Emlékezetemben egy fiatal katona arca és tökéletesen érthetetlen viselkedése rögzítődött. A szalmaszuga hajú, szlász legény egy hús konzerv felnyitásával bíbelődött. Előtte termetes farkaskutya figyelte a gazdi próbálkozását. A várakozást elunva egy másik közlegényhez szegődött kunyerálni, mikor a megszabadó bicska nyomán végre előpirosított a doboz tartalma. A fiatal SS elsőként a kutyának szelt egy tisztes falatot, és utána szólt elködörgő védenőnek. Churchill, Churchill! - kiáltott az ebnek, mely kétségesszen loholt vissza Ófelsége minisztereinöke nevének hallatára.

Megdöbbentem. Az eset nem időfeln, alkalmi gúnyolódás lehetett, a kutyát kétségelentül a brit kormányfőről keresztel-

ték el. Sir Winston viszont az SS körében aligha lehetett köziszteletben álló személyiség. A náci nyilvánvalóan ezt a nyugati politikusát gyűlölték a legeltökéletben, hiszen hajlíthatatlan Hitler-ellenessége olyan világtörténelmi hatóerő volt, mely döntően járult hozzá a III. birodalom bukásához. A kutya viszont fejlődéstörténetileg az állatvilág elsőként domesztikálódott egvede. Gazdijához általában őszinte vonzalom, szinte antropomorf érzés fűzi. Az állatbarát családtag a kutya: családtag. A katona, ez a normális emberi társadalomból kiszakított, sőt kiközösített lény is kötődik ebbébe, mely osztozik mostoha sorsában. Most gyűlöli, vagy szereti farkaskutyáját ez a szeplosorrú, toronymagas hadisten?

Megkopott, fáradt, kissé elnyűtt legényekből állt az SS szakasz. Igen mérsékeltlen formázták csak azt a teuton harcos-ideált, mely a Signal /szép kiállítású német szlőnsiap/ fénypólodaláról sugárzott az olvasóra. Mindamellett nem látszott vert hadnak ez az utóvéd. Érzékeli lehetett a veteránokon a pétt bundájú, de még acéltízű tigris veszedélyes rugalmasságát, mely egy pillanat alatt perdül meg halálos visszacsapásra.

Az események torlódása azonban akkor alig tette lehetővé, hogy a kutyáját ellenesgéről elnevező SS skizoid lelkiállattán eltérjenek. Gyors, erőlyes vezényszavak pattogtak, és a motorizált egység elődöbörgött a faluból. Dél tájban hívts apám a bácsbokodi postamester: a községbe bevonult a szovjet hadsereg. Körtelofonuk nyomán a hír szétfutott Garán, és a kora délutáni lánkad. Ősz naposítésben feszült idegekkel várakoztunk. Ez a néhány óra, bármit írtak is később az ideológiaiól infillrált tollforgatók, a lakosság

döntő többségének legnehezebb életszakasza volt. Egy kivétel azonban bizonyosan akadt, jellek értékű sorsára rövidesen rátrék.

A szovjet előörs Bácsborsod irányából, pár óra múlva megérkezett. A bevonyuló újat csak gyér nézőközönség szegélyezte. Az országút az utakeresztesződésnél alig három méterre haladt el házunktól. A sarokszoba ablakainak függőfnye mögött figyeltük a Vöröshadsereg elővédjét. Rít-kín részeseül egy ember abban az élményben, hogy a hazáját legyőző hadsereg bevonulását szemlélhesse. Különten mely a benyomás, ha az érkezőket a pokol hadait körüllegelő kénkőfüst előzi meg. Azokban a percekben azonban a vitathatatlan, visszafajított félelembe a meglepetés és a csodálkozás érzése keveredett. Az előörs ugyanis a legcélszerűbb mértékben sem hasonlított egy roppanterjű hadsereg tapogatózóva előrenyújtott csápjához. Féltucat, civilruhával tarkított uniformisú, martalócképlű alak légetten az élen, bozontos lovacskákon. Mögöttük néhány durva deszkából összerútt, koporsószerű szerkezet vonattak a csapzott szőrű hegyi lovak. Szívós állatok lehettek, mert a hosszú utat kibírva, a kalmük sztyeppéről fuvarozhatták Bácskájig gazdáikat. A fényes szőr, jól láptál sváb lovak látványhoz szokott lakosság elképedve szemlélte az igazon caballus e karikatúrát. A szerkezekhez használt primitív tákolmányokat csak hosszú évek múltán, Erdély elmaradott vidékein láttam. Az előörs felszerelése sem volt egységes: zskámányoló német Schmeisserek gépzották a szovjet mintájú, dobtárs géppisztollyal. A karavánnak a menetbe elegyedett néhány kozák tányérsapkaja adott némi katonás szinezetet. A lovaskó fitrkész tekinthet poroszalkat az országúton. Nyilván nem a padlászablakokból kikandálkozó orlvóvsz-puskákat keresték, mert fegyvereiket nem tartották késznlétben. Különten is átszelték már az országút, és tapasztalhatták: a gerilla-háborúra való hajlam idegen a magyarság természetétől.

A mi falunkba behatoló elővéd vélhetőleg egy partizánalakulattal elegyedett kozák-járőröböl állhatott. A Vöröshadsereg reguláris alakulatai csak több kilométerrel elszakadva követték az élbolyt. A gyors SS egység a szovjet elővéd benyomuláskor már túl járhatott Csánáján is. Így a halálos ellenfelek gyólyaváltás nélkül vonultak át epertás falunkon. Természetesen a lakosság nem hiányolta a

spektáklumot, de ezeknek a madárjészeknek sem lett volna tanácsos összekaszkodni a viharverten is marcona SS-szel. A német teherautók tetején befűtött heveder géppuskák hasáltak, és az öldöklés rutinos specialistái nyilván percek alatt szétszórták volna a gyűlévesz lovascsapatot.

Akkor még úgy hittük, Gara lövés nélkül esett át a megszálláson. Ám ebben a délutáni órában már a borsodi út mentén nyitott, semlibemerőd tekintettel hevert a falu első halottja. Kétfelm, hogy az "értelmes halál" gyakran alkalmazható kategória lenne. Olyan ostobán azonban kevesen estek áldozatul a háborúnak, mint a garai útkaparó.

Közismert, hogy Szent Oroszország mindig kifejtett valami titkos vonzást a balkán szláv vérű népeire. Főleg Bulgária és a szerb királyság történelmében figyelhetők meg ez a hatás. Cár Atyuska több, mint egy évszázadon át lépett fel a török birodalom ellenében, az elnyomott balkáni keresztények patrónusaként. Természetesen nem teljesen önzetlenül: a mohamedán tirannizmus elleni felháborodás a Földközi-tengerre kijutni vágyó orosz imperializmus kéréséből táplálkozik. A Szent Pétervár - Bulgárd tengelyi irányultsága a szamos politikai rendszerváltás után is - lényegében napjainkig fennmaradt. A legfeljebb emlékem kérdében a pánszláv gondolat terjedt volna. Ezt a népszerűtlen vallás és írásmódja egyaránt elhatárolta az oroszoktól. Az a híranyag, ami a Szovjetunióban 1917 után történetekről köztudottá vált Magyarországon, száraz tényyszerűségében sem volt alkalmas arra, hogy a közlekedő nagy szláv testvér iránt kímódottan messiaszváró hangulatot keltsen a bunyevácok között. Az útkaparó azonban /bunyevác ember volt/. 1944. októberében úgy érezte, elérkezett az ő órája. Még egy megjegyzést a foglalkozás megnevezéséről. Az akkori makadám utak állandó karbantartást igényeltek. A járművek által felszórított apró zuzalék-köveket alkalmas szerszámokkal az út közepére kellett visszateríteni.

Ez a falvakba rendszeresített útirafeladata volt, amit vulgárisan mindenki útkaparónak nevezett. Nos a mi útkaparónk - e szerencsétlen ember - vagy a vér titkos sugallatától, vagy a közlekedő nagy társadalmi tördás előfzetetől készítette, előbbi sietett a közlekedő oroszoknak. Az útir kétségtelenül nem volt a falu jegyzett notabilitása, és talán megsejtette,

hogy elől az idő, amikor a cipőfelsőredész készítőből igazságügyminiszter lehet. Utolsó perceit azoknak a parasztembereknek a beszámolóiból tudtuk rekonstruálni, akik az oroszvész közlekedéséről nem értesülve, a cémánári tanýoknó bújtak meg.

A nagy nap tiszteletére az útkaparó ünnepi egyenruháját öltötte fel. Mikor a borsodi út kanyarulatában az első lovasok felbukkantak, karlengetve, "Testvérek, testvéreik!" kiáltózással meglóduat a viszszahökölő orosz csapat irányába. A pillanatnyi törvözás másodpercei alatt közlekedett hozzájuk, ám azok valamiret gyarnúsának találták a lelkendező embert, mert hangos kiáltózással megpróbálták elűzni. Végül az útkaparónak be kellett látnia, hogy a felszabadítók nem óhajják keblükre ölelni az egyszemélyes fogadóbizottságot. Visszafordult, és ekkor az egyik katonája egy rövid géppisztolyosorozattal lekaszáta.

Gara első halottjának balvégzetén sokat töprengtem. A szovjet elővéd, mely a mi testvérekereső Ábelünk Káinjának bizonyult, a falun minden atrocitás nélkül vonult át. Nem valószínű, hogy a borsodi úton az öles atavisztikus örméret gyilkolótak volna. Ám az útir egyenruhában volt, és egyenruhát viseltek a cári rendszer tisztviselői is. Az viszont köztudott, hogy II. Miklós hivatalnokait nem övezte túltengő népszerűség. A vörts katonák között aligha lehetett olyan, aki személyes sérelme okán gyűlölte az utolsó Romanov hatalmi gépezetének működését. Ám vannak családi emlékek is, továbbá Sztálin gondosan ápolgatta az egykori cári rendszer iránti ellenszenvet. Akár egy átpártolni kívánó magyar csinovníknek vélték emberünket, akár az ismeretlen egyenruhától riadtak meg: a sorozat elindult végzetes útjára. És az a szerencsétlen, aki talán csakugyan hitt a keleti hajnalhasadásban, nyugovóra tért a garai temető gesztenyesora mögött.

A tél, mely gyér gyertyafénnyel megvilágított éjszakaival ráborult a falura, megszede további áldozatait. Öket számbavenni, sírjukat megkeresni reménytelen vállalkozás lenne. Az oroszországi kenyérszemlelő hurocolt svábok jelentős hányada elhunyt a nélkülözésektől. Ma, ötven év múltán, talán azok sem tudnák felidézni neveiket, akik mellől kidőlt a sorostás. Egy olyan kisflúró szeretnék meg megemlékezni, aki a háború gyilkos szerszáma a front elvonulása után ált meg.

A közsegt megszálló orosz csapatok igen gondatlanul bántak a hadianyagokkal. Eltávozásuk után sok löszert és robbanóanyagot hagytak hátra, főleg a zsákmanýolt és számkúra használhatatlan ellenlenséges hadfelszerelésből. Már írtam a zokróról a pirotechnikai kísérletekről, melyeket barátí köröm a löszereketl végzett. Mí, nagyobb fiúk azonban óvakodunk az érintőgyűjtőval, vagy időzítő szerkezettel ellátott lövedékek bontogatásától, ezért nem történt baleset. A szétszórt robbanóanyagot azonban begyűjtötték kisebb gyerekek is, és ez a szomszédunkonk katasztrófát idézett elő. Már tavaszba hajlott a hosszú tél, és egy délutánon az ablakból kihajolva néztem, hogyan végzi a hétvégi nagytakarítást az Összifölő népe. Ekkor egy közeli robbanás döreje tárt meg az ablaktáblákat. Az epérfák része söprögétek munkájúkkal felhangya a hang forrása fél figyelek, ám fél percig nem történt semmi. Már napirendre térünk volna a szokatlan hang-effektus fellett, mikor a másik keresztutcából iszonyó, már nem is emberi övöltés harsant fel. A hang közlekedt, majd száguldo léptek dobogását hallottam. Sarokházában laktunk, én éppen Laczkó doktorék családí rezidenciájával szemközti ablakunkból nézelődtem. A Vasút utca irányából robbant be látómezőmbé a szörnyű látvány. Tomaskó kocsmáros rohanó éles úgrátrakal Laczkó doktor rendelője irányába. Karjai között egy vértől patakoz, formátlan emberoncs: a gyermeke. A hatalmas természetű vendéglős torkából paraszós, jajongó hang áradt, míg az orvos rendelőjének kapuját be nem lökte.

A tragédia mozaik-elemei a kis Tomaskó Iván két játszóparkjának elbeszéléséből állítottuk össze, utólag. A gyerekek löszereket találtak a szerfészkében, köztük egy kézigyránatot. Leírásuk alapján a magyar hadsereg által használt, konzervdobozszerű, piros karikákkal körbefestett szerszám lehetett. Íól ismertem, ilyenek volt felszerelve a postát őrző két magyar közkatona is. A táviradóép asztalán magyarázták el nekem a veszedelmes jószág működését. A gránát nem az ő felszerelésükhől származott, ók hadianyagukat kenyérszékükbe gyömöszölve köztűntek el a kúrtás elrendelésekor. /Egy adalék a katonai stupiditásról: a gránátokkal a legényeknek a Morze-készüléket és a telefonközpontot kellett volna elpusztítaniuk. A militáns tett valószínűleg nem mért volna végzetes csapást a Vöröshadsereg hírláncára, ám otthonunk lakáíyosságát

A BAJAI ARCKÉPCSARNOK ÉLETRAJAI SOROZATRÓL

lényegesen csökkentette volna. Apám lebeszélte őket az akcióról. Nagyanyám rántott csirkével bőségesen feltarisznyázta a két harcost, nagy hállákkodással eltávolítottak az utolsó vonaton./

A kis Iván szelíd, mosolygós, körülbelül tízéves gyerek lehetett. Nem tartozott a mi idősebb korosztályú csoportunkhoz, rendszerint egy eperfinak dőlve figyeit szilajabb játékaikat. A végzetes lelet megtalálásakor ő volt kis csapatának vezéregerényisége, ezért vette magához a gyilkos szerszámot. Hátsó kamrájában emelte ki a biztosító szeget, és nem tudva mit cselekszik, elindította a késleltetett gyújtást. Társai némi távolságból figyelték. Ha ekkor legalább a kamra elő kihajította a gránátot, legfeljebb a légnyomás téríti le őket, és vélhetőleg súlyosabb sérülés nélkül ászák meg a kalandot. Ez a gránát típus ugyanis nagyot durran, minimális szilánkokat szór, inkább morális hatású fegyver volt. Iván azonban megjedve és tudatlanul kezében, nadrágkora előtt tartotta a működésbe helyezett töltetet.

Társai halálra rémülve, de minimális sérülésekkel éltek túl a robbanást. Szegény Iváncan azonban már egy készenléti álló klinika műtőjében végrehajtott azonnali beavatkozás sem segített volna. A sztrnyű lökés a zsigereit döntötte ki. Laczkó doktor csak hevenyészett kötéssel látta el, és beinjekciózta betegét. A bajai sebészeti hiába értesítettük telefonon, metézőlőgálat akkor nem létezett. Parasztszekéren, jó háromórás zótybűgés úttal szállították be Bajára a kisfiút. Az emberi szervezet életképessége néha meghaladja az irlalmasság által ésszerűnek tartható mértéket. Este Iván még a műtőasztalra került. Úgy mondták, éjfélkor még lélegzett.

Így éltük meg az 1945-be hajló zordon telet. Akkor, abban a virágzó, gazdag bécskai faluban számos életsors vett új, drámai fordulatot. Ha végig autózom a geometrikus elrendezésű utcákon, sok helyen látok borzas tetőt, kidőlt homlokzatot vagy összeomlott házat. Gazdáik életétja ugyan ugyan, mílfele ismeretlen övényekre kanyarodott? Akkor, fél évszázada, sok értékes polgárunkat is elsodort a történelem fuvallata. Örkre elfújta a szél.

Dr. Dániel József

A lokálpatriotizmus a szűkebb hazá - egy vidék, szülőhely, lakóhely stb. - túlzott mértékű, elfogult, néha túlbecsült szeretetét jelenti. Akít ilyen érzés lelkesít, az lokálpatrióta.

Baján a másfajta jellemű polgárok sokfélesége között mindig voltak előrenézők, bátor újítók, önzetlen jóakarók, de zűgösek, kényelmesek, elkorcsosult szüroiek és kishittiek is. Városunk szülőlte Tóth Kálmán költő, drámatró és lapszerkesztő A nép című versében írta:

"Ne mondjátok azt többé énnekem,
Ne mondjátok, hogy korcsul a nép,
Isten, vagy maga - de egy nagy erő,
Főntartja mindig ősi jellemét.

Csak, hogy a fin is minden izmos ág
A törzseknél van, mindjárt odalenn,"
Koszorús költőnk túlténgő lokálpatriotizmusáról - főleg, amikor Baja országgyűlési képviselője volt - olyan szóbeszéd járta, hogy "egy borsözemen a királyi palotát is letolná Bajánra..."

A törzsökös és városunkba beköltözött családok hírnevesebb lett leányaira és fiaira gondolhatunk, amikor a múlt században élt költőnk sorait idézzük. Azokra, akiket szabaságvígyuk, hazaszeretők, merészségük, kalandkeresésük, munkakészségük, tehetségük vagy éppen számításuk tett nagygyá a tudomány, a művészet, a közelet és más területeken. Bajja nagy szüroiteinek lelki tulajdonságai érték meg egymástól, de mindenekelőtt közös volt bennük a városunk iránti szeretet.

Rajk András megérezte a bajai gondolkodásmódot, amikor ezt írta:

"Itt élnek a legrokonszenvesebb lokálpatrióták, szűkebb hazájuk, városuk lelkes megszálottal. Ha na nem fennhézájában, dőllyben, gyűlölködésben nyilvánul meg ez - nincsen szebb érzés a világon. Olyasmi, mint a szerelem, vagy még inkább az anyaszeretet."

Hízelgő ez a fogalmazás, híres-neves fiaí révén a lokálpatriotizmusra a talaj - a világiáró szabólegény, Jelky András, a legendás életű Türr István, az első felelős magyar kormány hadügyminis-

tere, Mészáros Lázár szülvárosában - nagyon is adva van, lakóinak mindenkorai többsége lokálpatrióta.

A bajai embert városához sok szál fízi. Finomabbak, hajszálvékonyak és erősebbek, szinte hajóktól vastagságúak: a származás, a szüroik, a rokonok, a gyermek- és ifjúkor, a barátok, az itt töltött legendás, kellemes és szomorú napok, az egykori alma mater vagy munkahely, a szerelem emlékei, a temetők sírhalmái. Ezek az érzelmek lágyan összesimulva úgy illeszkednek egymáshoz, mint az évgyőrök a fátrözsbem, ugyanazt az emlékképet őrzik, a szeretett város képét. Tudatára ébred annak, hogy részese egy nagy szellemi közösségnek. Ebbe a körbe tartoznak azok is, akik elszármaztak innen. Lehet kedvelni Baját bajjával együtt, azzal a vígyával és meggyőződéssel, hogy azokat gyógyítani is lehet.

A Szóljának a bajaiak... sorozat elindításának gondolata a lokálpatriotizmus nemes érzésére alapozva született meg. Felmerült, hogy a Rudnay Gyula festőművész által 1947-től 1953-ig vezetett Bajai Képzőművészeti Szabadakadémia egykori tagjait meg kellene hívní egy-egy kiállítás erejéig - bemutatkozásra. Jeles tehetségek röpöntek szét innen szerete az országba: Bakay Erzsébet, Novák Lajos, Osváth Mária, M.Szabó István, Széchenyi Lenke, Szurcsik János, Udvardy Erzsébet, Weinträger Adolf és sokan mások. Ez a célkitűzés megvalósítható volt. De vajon csak kiváló képzőművészek kerülnek el e helyrőtl? A tervezgetés idején, annak latolgatásakor, hogy a képzőművészet hírességei mellett mások is vannak még, akik meghívhatók, kidörült, hogy "mindenki bajjai", mennyi másféle híresség van még. Persze ezen személyek csoportjában akadt, akinek Bajja nem szülváros, csak "olyasféle", hogy ifjúkorának, emberé válásának idegt munkijának volt a hazosabb idegt szüroere. A nevezetes személyekről összalállítottott egy ideiglenes névsor és címjegyzék, amely mindig bővül. Így született meg egy kivétele-

sen érdekes, egyedülálló ismeretterjesztő rendezvényt sorozat, a Szóljanak a bajaiak...

Hazaszólitotta a város 1965-től kezdve hírneves személyiségeit, hogy előadásal, vagy másféle bemutatkozással adjanak számot életútjukról szűkebb pátriájuknak. Nem jelentette ez a meghívottak vidékies misztifikálását abban a tekintélyromboló világban. A sorozatban igazán jelentős érdemeket szerzett személyiségek fogadásainak megtervezett formája volt. A város címerével és közösségét jelképező kék-sárga színekkel a szereplők fényképeivel nyomtatott meghívók - melyeken rövid életrajzuk is olvasható volt -, a legjobb helyszínek megválasztása, a város vezetőinek megfelelő szintű fogadása és vendéglátása rangosra tette a rendezvényeket. A meghívottak rokonsága, ismerőseinek köre, egykori diák- és munkatársaik között is nagy volt az érdeklődés és az izgalom egy-egy ilyen találkozás előtt. Tulajdonképpen a meghívott előadók és az őket látni és hallani akarók is megszokhatták volna, hogy mit jelent híresnek lenni.

Nos igen, másutt, de akkor Baján kellett híresnek lenni. Sokat idézett mondás az, hogy senki sem lehet próféta a saját hazájában. Ezek a rendezvények azt bizonyították, hogy mindegyik meghívott próféta kívánt lenni városában, mert hisz a közmondásszerű szó-lás is azt tartja: vigyáz az okos, hogy híreben, nevében csorba ne essék. Az óriási érdeklődés és a meghívottak remeklése cáfolhatta ezt a közkeletű mondatot.

Többek között bemutatkozott: Bajai Ernő újságíró, Dunai Antal labdarúgó, Gajdócsi István megyei tanácselnök, Hajnóczy Gyula építész, Haranghy László orvosprofesszor, Kárpáti István biológus, Komor István színházigazgató és rendező, Kun Imre hangverseny-rendező, Lukin László zenepedagógus, karmester, Major Máté építész, egyetemi tanár, akadémikus, Obádovics Gyula matematikus, egyetemi tanár, Pétervári István színházigazgató és rendező, Radnóti István, a balatonaligai gazdaság igazgatója, Rapcsányi László újságíró, Szernző Erzsébet operanénc, Széchenyi Lenke gobelinművész, Títkos Ervin meteorológus, Udvardi Erzsébet festőművész stb.

Volt, aki előadást tartott, a képzőművészek kiállításain művészettörténészek is szóltak a kiállítókról, a színházi emberek beszámolójukat színesebb, mások vetítettek, élő- és gépzenei bemutatót tartottak, rajzoltak, vagy grafikus közreműködésével rajzoltattak.

Erről a sorozatról röviden még csak annyit kell mondani, hogy a felsoroltak a város, a közösség életéhez fűződő konkrét és eleven kapcsolatot építettek ki bajai bemutatkozásuk után. Az idők folyamán olyan alkotómunkát végeztek, amely hozzájárult Baja gazdagodásához. A tizennyolc felsorolt személyből kettő díszpolgári, kettő pedig Baja városért kitüntetést is kaptak, mert hosszú idő óta segítettek szűkebb pátriájuk fejlődésén.

A Szóljanak a bajaiak...alapötletére épült egy másik életrajzi sorozat, a Bajai arcképcsarnok, melynek keretében nem élő személyek életrajza került a lapba.

Igaz, hogy találhatók egyes nevezetes személyiségekről nyomtatásban - könyvekben vagy újságokban - megjelent hosszabb-rövidebb életrajzok, már szinte hozzáférhetetlenek, a mai nemzedék nemigen ismeri őket. Ezeket is felelevenítve, kiegészítve új adatokkal javítva, illetve bővítve meg lehetett jeleníteni. De olyanok is vannak bősége, akiknek életrajzát mind ez ideig meg sem írták. Néhányukról még fel-lelhetők archivális dokumentumok, amelyeknek egy része kűrtől szolgálat, más része töredék adathalmaz. Sokan élnek még olyanok, akik nevezetes személyiségek rokonai, ismerősei, esetleg szellemi és tárgyi emlékeiknek őrzői, így adatszolgáltatók is lehetnek. Magam is korom és ismeretséggem révén számtalan forrásértékű adattal szolgálhatok. Az 1989. december haviban létrehozott, havonta megjelenő Bajai Honpolgár című lap ötlete alapján lehetővé vált, hogy 1990-től kezdve, Bajai arcképcsarnok elnevezéssel egy népszerűsítő, a tudományosságot sem nélkülöző életrajzi sorozat induljon. Ennek keretében a mai napig 38 nevezetes bajai személyiség életrajzát írtam meg, s továbbiak megírását tervezem.

Lessanként, kitaró munkával és egy kis segítséggel bővíthet az arcképcsarnokba írt életrajzok száma, létrejöhetne egy bajai pantheon híres emberek összefoglaló példából.

Bánáti Tibor

Gondolatok egy régi természettudományi könyvről

Kezembe került egy század eleji tudományos, népszerűsítő könyv, az édesvízek életéről szóló.

Ismereteim kiegészítése céljából kezdtem olvasni, de az első mondatok után messzire kalandoztak gondolataim. Gyermekkori emlékek jutottak eszembe, átvillant bennem az első természet felfedező kirándulásom emlénye. Egy Afrika - kutatóknak készülő ötödikes diák felkérésével tettem meg felfedezéseimet a körülöttem lévő természetben, amely már akkor is lenyűgöző volt. Szép és jó érzésekkel telítődve tértem haza ezekről a kis kirándulásokról. Most a régi könyv néhány sorának elolvasása szinte arra készítetett, hogy azonnal induljak ki a természetbe. Talán azért tűnt fel ez a dolog ilyen élesen, mert gyakran nézegettem gyermekimeimmel a mai csodálatos csodálatosabb (és drágább) könyveket, amelyek nekik készültek a természetről. Adathalmazok, rengeteg hasznos ismeretet tartalmaznak, de hiányolok belőlük néhány jó szót, amely egy kicsit személyesebb teheti az egész könyvet, motiválhat, lelkesíthet, segíthet egyfajta életszemlélet kialakítását.

Nagyon fontos lenne ez ma, amikor nagy gond az ember természettől való elszakadása. Ma a legtöbb iskolának (főleg a városban) más jelenti az "élményt". A lakótelepi sívár környezetben, legtöbb idej a szobában, számítógépek előtt, csillagháborús játékokkal töltik napjaikat. És ez még a jobbik eset.

A felnőttkor rohanó, megélhetésért kizsákmódó világában is egyre kevésbé van lehetőség arra, hogy regenerálódjunk a szabadban. Ha idejében nem érik ilyen ingerek a gyerekeket, félő, hogy később lesz-e erre igényük.

Aktuális kérdés lehetne ez az iskolák életében is, ahol jó, ha a fűtésre, a világításra futja a költségvetésből. Eszköz, szemléltetőanyag vásárlására gondolni sem lehet. Az oktatás feltételeit gyakran a pedagógusoknak kell biztosítaniuk, ha tanítani akarnak.

A természet szeretetére nevelni csak annak megismertésével lehet. Ehhez nem kellene drága eszközök, csak lelkes, felkészült szaktanár, füzet, ceruza, kézi nagytű. Ma már elég nagy szabadsága van a pedagógusnak a tanterv előírásainak megvalósításában. Sok minden műlhat azon, hogy ezzel ho-

gyan él. Talán néhány gyermeket elindít egy pályán. Talán a környezetünk jobb megismerésével rádobbanthet lenne a jövő nemzedék arra, mit veszít el folyamatosan (a Vörös Könyv, amely a kihalt és kihalóban lévő élőlények jegyzékét tartalmazza). Talán egymáshoz való viszonyukban is javíthatna, és a szép megéléséhez juttatná a gyerekeket.

Mindez mellett szól, hogy ez a város szerencsés helyzetben van, környezetében megtalálható szinte az összes élet-táj, erdő, mező, víz, vízpárt. Ezt talán jobban ki lehetne használni. Ha úgy nevelnénk gyermekeinket, hogy ne tegyennek kárt a természetben, talán a védelemre sem lenne szükség.

Káldi Erviné

HUNTEK POZANBÓL

Pauler Gyula, a magyar történetírás egyik "alapító atyja" azt írja A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETÉNEK AZ ÁRPÁDHÁZI KIRÁLYOK ALATT című, 1899-ben megjelent művében, hogy őseinket az Árpád-kori ócselekekben Hunt Pazannak neveztek, csak 1274-ben változott a név "az Újhelyi családnál lévő eredeti szerint Pazánra", s majd ebből később Pázmányra.

A II. kötet 289. oldalán pedig azt beszéli el, hogy az V. István és II. Ottokár cseh király háborúskodásában "a Rába és Rábca közt is birokra került a dolog. Itt esett el Hunt pazán Ehelous, az Újhelyi-család egyik elődje."

Fentiekből már kitűnik, hogy mi köze van a bajai honpolgárnak Hunt-Pazánéhoz. A Kálvária reformátusdombján magas fekete gránitkő alatt, két szépséges öreg tufa árnyékában pihen Újhelyi Mátyásné, Újhelyi Katalin és Újhelyi Ilona fejérett Szuper Mihályné.

Továbbá - ami érdekesebb - ma is élnek Baján fiatalok, mint például Ramon és Ruben, akik ezéresen Hunt-Pazán illetve Újhelyi-géneket hordozva járnak a Sugoicra, meg a diszkóba.

Hanemhát kik is ezek a genus-alapítók? Boldogult gimnazista koromban Hont és Pázmány testvéreként szerepeltek, akik

a Koppány - lázadás letörésében tüntettek ki magukat.

De miért van csak Hont-megyé? És Pazán miért emlékezett annyira Pozánra? Ezek a homályos és rég elfeledett kérdések Ravennában támadtak fel bennem újra, ráváltanul Ravennában, ebben a mediterránul bóbájos városban, ahol az idegenvezető arcizma se rándul, míg Reineo Juliánjának erkélyét mutatja - és miért ne? Itt, ahol a szél is meséket hoz a Gardatérő?

Ravennában, amint csodáltam Can Grande della Scala I. - a Nagykutya - síremlékét, az 1329 óta áhítatos imában merengő arcot, az általa leigázott Bellune, Feltré, Padova és Vicenza allegóriáit s a lovagot örök álomban hűségesen őrző két márványkutya.

Akkor elképzeltem, hogy a mi ősrünk pedig Pazánból jött Hund, - Nagykutya - egy vitéz és nem kettő, s mindezt tisztázandó elolvastam a kiváló mai történészek nagyközönség számára kiadott összes Árpád-kora vonatkozó munkáját.

Be kell vallanom, hogy ősrünkről senki se írt külön tanulmányt...

A rendszerváltás, vagyis az Árpád-ház le hanyatlása és az Anjouk uraloma jutása idején készült gyönyörű KÉPES KRÓNKA felsorol minden nevezetes nemzet-

seget, melynek alapító őse külfönből érkezett. Megtudjuk az illetőről, kinek az ija-fia, honnan származik, gazdag volt-e vagy csak a karját hozta magával.

A "HUNT ÉS PAZANN NEMZETSÉGE" című fejezettel igencsak mostohán bánt a krónikás. Talán ezért, mert a genus mindvégig, háromszáz évig hűségese volt az Árpádokhoz. Utólsóul Hunt Pazán-nembeli János kalocsai érsek III. András-hoz a pápa-támogatta Károly Róbert ellenében. Ime a krónika Bellus Ilbolya fordításában:

"Azokban a napokban /utalás Vecellimura, ... aki Szent Istvánnal ... megléte Cupan vezért. Azokban a napokban ugyanis ő volt a sereg kapitánya." /érkezett Hunt és Pazán is, akik a Goron folyóban teuton szó k á s s z e r i n t karddal öveztek fel Szent István királyt. Nemzetségük neve nem különbözik az övéktől.

... Geycha fejedelem, csakögy, mint fia, Szent István király ezeket a grófkort nagy és gazdag örökbirokokkal jutalmazta meg, amint ez most is közismert. Az idők folyamán házassági kapcsolatok révén keveredtek a magyarokkal. Az ő tanácsukra és segítségükkel állítottak királyt a magyarok fölé, és sok magyar nemest taszítottak csúf szolgásgira, akik Cupan vezér hívei voltak és megvetették a keresztiséget meg a hitet illetők igitanis nemesebbnek ilyen események közepette, aki hamarabb csatlakozott Krisztus hitéhez."

Ennyi. Ez a krónikás ugyan nem vette a fáradságot, hogy valamin is megtudjon a nemzetségről, amely ezidőtájt nagybirto-kos volt Biharban, Esztergon megyében, Hontban, Nyitrában és Szabolcsban, és vezetői tisztiséget töltött be az udvarnál, mármint az utolsó Árpád-házi, III. András alatt. Ja, a politika...

Ami ezt a történelmi forrást illeti, szármáyukat ad a fantáziának. Nevezetesen: István urunk természetét tetteiből megismervn teljes képtelenség, hogy beálljon a Garam vízébe, és túrje, hogy két idegen, két beosztott avassa fel a harca. Viszont a teuton szokás arra utal, hogy a szóban forgó vitéz, vagy vitézek ógermán népből származnak, alighanem a nem szalonképes poroszokból.

Bizony a pogány poroszok 997-ben tértő útján meglített Szent Adalbert prágai püspököt, Géza fejedelem és az ifjú István barátját az Európa-szerte ismert és elismert apostol. "Elnyerte a mártíromság koronáját" fogalmazták köhőien a krónikások. Ez azonban mit sem változtatott a kínos valóságon.

Újhelyi Mátyás és családja a Kiegyezéskor

Lehet: a Hunt /Hund/ nevű vándorkedvű pozsoni ifjú Adalbert tanítványaihoz csatlakozott. Lehet, hogy az Eiba-Odera közén csatározó németek magyar segédcsapataival jött a vendégszerető, gazdag Stephanus udvarába, bűvkörébe, odaadó szolgálatába.

Hűségét a király a Duna északi balpartján Csenke-földdel jutalmazta, Esztergommal szemben, a védvonalon, bizalmi megtiszteltetés! Később Hunt fia Bény is részesült bírtokadományban, melyet róla neveztek el.

Ilyen a kezdet, így veti meg a lábát egy fiatalember idegenben.

A KÉPES KRÓNKA miniszter, /aki művész volt, és tehetőségben is, történelmi ismeretekben is felülmúlta befüvető krónikás munkatársát/ Az iniciáléba állított egy hosszú lábú legényt. Tekintetében felszűrés, elszántság, jobb kezében piros zászló, bal kezében piros pajzs. Mindketen nőtől szájjá, dühödten ugató kutyafejek.

Igaz, a tudósok szerint a Hunt Pазnan címer hatáig csillag a holdsárló, amit a festő tévedésből Héderékhez pingált.

Ki tudja: talán a családja szétágazása során változott a címerkép. De akkor, abban az időben, táltosok jó-áldozatra hívó dobpergetése idején, boszorkányok éji suhanása, szent tűzek lobogása idején bizony igaz volt pazsnani Hunt két fehér kutyaaja.

Az ezerszázas években 1002-re datált és finoman "interpolációnak" nevezett pannonhalmi alapítólevélén tanúként szerepel Pozmanus, Cuntius és Orceius, úgyis mint hercegek.

Ez persze túlzás - Cuntius például a tényleget pontosan közli Gellért-legendára szerint egyike volt a Pannonhalmáról Csanádra delegált négy szerzetesnek s "ezek mind áldozópapok voltak és írástudó férfiak."

Azonban jellemző a Paznanok néhány évtized alatt megszerzett országos tekintélyére.

A nemzetiség harmadik évszázadáról több oklevél és feljegyzés maradt fenn. Egy-egy személyes élményem fűződik. Nagyanymással, Újhelyi Ikkával üldögélünk a rózsamintás pilás kanapén. A biedermeier esztergályában illatosan égetek

a fahasábok, a máriatüveg kályhaajtó mögött ragyogott a vörös parázs.

Alkonyodott, de még nem gyújtottuk meg a petróleumlámpást.

Néztek az utca túloldalán vastag bótakarró alatt szunyókáló alacsony házakat, meg a nesztelentl elcsuhanó szánokat. Az ég szürkésrózsaszínben játszott - nagy szél lesz, mondják ilyenkor.

- Meséj, nagyanyó!

- Hát... egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember. Olyan nagy ember, hogy a király a maga asztalához ültette, mikor az ország ügyes-bajos dolgairól tanácskozott vele.

- A király?

- A király. Úgy hívták ezt az embert, hogy Tamás-fia Sándor. Büszke volt, meg örült a nagy tisztességnek, de az igaz boldogságot otthon, a családja körében találta meg. A három szép legényfiában, akik közül a legszebb, legokosabb, legengedelmesebb a legidősebbik volt. Egyszer ez az uraság rosszkedvélen jön meg a királyi udvartól. Mi a baj, édesapám? - így a legidősebb fiú. Királyunk nem hallgatja meg a tanácsalmat, fiam, pedig írtóztató veszedelem jön ránk. Jön a tatár horda!

- Mi az, nagyanyó, hogy tatár horda? -

- A tatárok gonosz rablók voltak, a horda meg nagy-nagy hadserög.

- No jó. És akkor? -

- Ezerkettőszáznegyvenegyét írtak, majd fogod tanulni az iskolában. Mikor kívánszodott és elolvadt a hó, a tatárok betörték a keleti hágókot, és egy-kettőre tönkrevérték a mifinket. Ott harcolt a legveszedelmesebb csatában a király mellett szegény öreg Tamásfia Sándor mindhárom derék levente gyermeke. A királynak menekülnie kellett. A lova kimerült, botladozott, zihált. Nyomában az üldözők. Ekkor Tamás-fia Sándor legidősebb, legszebb, legkedvesebb magzata leszállt párípjáról, és átadta azt a királynak. A király megmenekült, de az ifjú vízért halálnak halálával halt meg.

- Ne mesélj tovább, nagyanyó!

- Jó. Pedig ez igaz mese. S én azt gondolom, jól tette az a levente, hogy a hazzáért feláldozta a maga életét.

- Gyűjtsünk lámpát! Hozom a gyufát, nagyanyó.

Bizony ez nagyon igaz mese, s az is igaz, hogy míg IV. Béla a tengerpartig menekült, Harcias Frigyes osztrák herceg rárontott az áltt országra. Betört a nyugati végekre. A Sajó-menti csatát megélt két fiú, Kozma és Ethelless /az Újhelyiek

egyik őse/ vagyis Achilles kiverte a Duna bal partjáról a kapzsi szomszédot. Ezért kapták jutalmul a Nyitra várához tartozó Sakolca-földet.

Íme a - meglehetősen későn, 1256. június 21-én kelt adományozó oklevélből, Gy. Ruitz Izabella fordításában:

"... Emlékeztünkbe idéztük, tehát rendkívüli szolgálataikat tudniillik, hogy Mikor a Sajónál a tatárok ellen vívtunk ütközetet, Kozma és Achilles ispánok a harcban vitézül ellenállva, maguk is súlyosan megsebesültek, fivéréik pedig a király és korona iránti kötelességet híven teljesítve elesett. Továbbá mialatt a tengeremelléken maradtunk, országunk határát sértetlenül épségben megőrizték legfőbb ellenségünkkel, Ausztria hercegével szemben, aholis a fentmondott Kozma i-rántunk tanúskodott hűségéből tizenkét sebet kapva fogságba esett... Achilles, hozzánk

való hűségét tanúsítva, Ausztria országát Pozsonytól egész Bécsig elpusztította..." Nos ez az Ehellus az Újhelyiek őse.

A Kegyezs-kori fényképen Újhelyi Mátyás és családja: mellette Ilka, nagyanyám. Magam, Küllej-Pósta Lea és fiam, Zákányi Balázs Baján születtünk. Ilka é-gának legfrissebb, pici levele Zákányi Tímeától Gonda Tibor, már budai lakos.

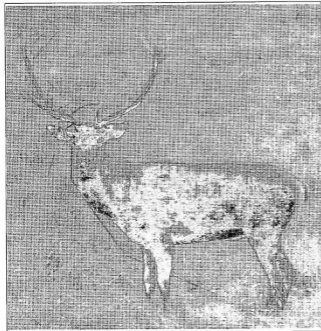
A szülők között - őket gyengéden átka-rolvu - a szép nagylány, Mari.

Mari ágán dédumoka a nemzetközi híró bajai néprajzos Solymos Ede, Érczy Ramon meg Agócs Ruben pedig a szépu-nokák. Ezeréves pogány Hunt-Pazman géneket hordozva járnak a diázkóba, e-veznek ki a Nagydunára.

Így mólnak el a századok s ilyen közel van egymáshoz az Odera, meg a Sugo-rica.

Küllej Lea

SZARVASBÖGÉS

Fotó: Dr. Vajtai István

Valamikor augusztus végén Trion csigá-ba fúj az erdő szelleme. Lázás lesz a berek, szerelmes szarvasvér fűt suttyóbi-kát, a csökött is harca kész és dalilásm feszül a dőlceg tizenkettes. Sötét meg a lomb, hűs hajnali párák alig fákadnak, napközben tikkadtan remeg a tisztás. Né-hány bátorlatan hangbróba hallik, amit vígan elnyom a szárcsák lucskolása. Aztán napokra teljes az alkonyi csend.

De a nyár már megbízhatatlan. Itt a szept-tember és reggelente csatakos lesz a róka nadrágja. Kész van a fejrevaló is, úri nép kezd mocorogni a nádasok mélyén.

Hangoznak a bikák. Míndegyik fűfedi rejtekét: nyiladékra vár, tisztásra rohan, morogva kapálja a hínáros töfenekét. Szőlő tehén-csapatok kelletik magukat, riadt borjak szemlélik a kergetőzést.

Még szürkület előtt felültem a lesre. Úgy terveztem, hogy itt töltöm az éjszakát is, belesek a hálószobába. Évek óta sokat üldögéltem itt, és alig múlt el alkalom, hogy ne láttam volna valami érdekeset.

A leshez fiatal nyárasban kanyarog az út. Hivatalos ember alig használja, pedig biztosan tudja Ő is azt, amit én látok. Azt, hogy rengeteg szarvas jár a környé-ken. A les tetejéről vígan belátok a náde-son túira is. Hagyásfaként néhány juhar szomorkodik itt, a karejós levelek hűvös sátrat húznak a kosár fölé. Lábam alá megrögglyant széna terül, aludni is lehet rajta.

Szembe velem nádtakaróba bújít a nap, meleg szellő fújta el utolsó gyertyáját. Fülledt este volt. Ki tudja miért, a szarva-sok nem szeretnek ilyenkor meztelenked-ni.

Sötét, aranysegélyes felhőtorony úszott az irtás fölé, holnap biztosan esni fog, és nem melegszik majd ki senki a nagy ud-varlásban. Már nem láttam messzire. Egy kikapós szürkegém lustán evezett fölöt-tem, olyan csúnya hangon búcsúzott a naptól, hogy majdnem elszálltak illúzió-im.

Őt téhen váltott ki némán a tisztásra, leg-elészve indultak beljebb. Egyidőben, mindkét oldalról recsegette tört a nád, elő-ször a bal oldali kéro böffentett egyet, aztán jobbról jött egy soványka kamasz-hang. Nem sokat jósoltam a trubadúrnak. Sejtett is valamit, mert ki sem lépett a ta-karásból. Percekig némán neszezték, aztán a bal oldali előlépett. Futott az első menyecske után. Nem láttam már, hogy utólére-e, mert az egész csapatot elnyel-te a szétfolyó sötétség. Álmos csillagok hunyorogtak, a nagy felhő elizkolt, és tiszta, szép éjszaka borult rám.

A moorgást vaddisznóké kezdtek. Csupogva, csémcsogva csemegéztek, azt valamitől megjedtek, kárára futottak. Fűtülve szállt vízre egy vadkacsa csapat, elhallgattak a békák, és béke szállt a téra.

Magamra maradtam. Talán féltem volna, ha nem ülök itt magasan. Messziről szóló még egy szarvasorgona, valahol a Dunán hajó dohogott, aztán magamra húztam a csillagtakarót.

Mi tagadás, fizízosan ébredtem. Az első fuvallatra hívős harsnatcseppek pottyantak arcomra. Az irtás fölött vastag pára ült. Pirkadt, és nagy zene-bona volt alattam.

Nem is mertem felállni, csak a lóresen leskelődtem. Hét tehen közvetlenül alattam feledt, a ház ural néhány méterrel arébb gyönyörűen bögt. A nap felé fordult, egy-egy lépést előre lépett. Agancsokoronyájában tavirózsa levelek, meg néhány nádszál kapaszkodott. Oldaláról két iszapkoloncok lógtak. Nagyot fordított az éjszaka.

Láttam, hogy vagy kétszáz méterre, a cserjés sűrű szélén áll az ellenfél. Szürke, erősebb bika, hangja is réfrissabb. Még nem bántották egymást. Az alattam hangoskodó megfordult, visszaindult. Orrát magamra emelte, felem szimatolt. Legálább is erre nézett, de hogy nem sok rossz sejtett, azt rögtön láttam. Most villás bika lépett ki a nádasból, csak tanácsért jött anyjához. De alig maradt ideje megfordulni, mert az iszapos koránkelő egy pillantás alatt a nyomában volt. Vadul kergette a víz felé. Ott megállhatott, mert tisztán hallottam a fiatal bika gyors menekülését. Lassan jött vissza, meg-megállt, valami farónkhöz kölintgatta agancsát.

De hopp! Itt baj lesz! Az a másik, a szürke, most, hogy nem látta emezt, hódítani indult. Futott a jes felé. Megállt, érces hajnali kitört fújt. A nádból - rosszat sejtve - választott a másik. Óvatosan dugta ki fejét, de a szürke rögtön felérohant.

A téhénspat odébb állt, némán figyelték a csetepatét. Nehéz fiú volt mindkettő. Csak egyszer csattant a két agancs. Aztán földre feszített fejfelé tülkedtek. Hol az egyik hátrált, hol a másik ült fenékre. A szürke mindig betolta a nádba a feketét, aztán vadul hátrált ő is kifélt. Megálltak egy-egy szuszszánásra, izzó szemük fehérje villogott. Az egyik viadalszínzethen a fekete elszaladt. Cstíggeden baktatott végig a nádas szélén, rá se

nézett szerelmes udvarára. A 'szürke pedig elgedetten terelte megérdemelt szerzeményeit a cserjés felé. Gumicsizmán húztam. Alig tudtam az imbólgyóltrán leereszkedni. A leggyengébb akácgerenda boldogan nyikordult egyet, száraz kőregdarab hullott le derekáról.

Keskeny vadváltón cserkeltem a vízpart-ra, vagy harminc métert külszökőve a sűrűvel és iszappal. El sem tudom képzelni, hogy egy rudli szarvas gyorsan és csendben hogyan tud itt végigszaladni, meg-hozza agancsával. Na mindegy! - nekem jó tíz percmbe telt és alaposan befitűttek a csizmámba.

Egész évben jócskán volt itt víz. Tavaszszal megfordult az erdő, és ami a fűrdővízből maradt, az mind ide gyűlt össze. Több volt a szárcsa, mint a békataj. Száz felé rohagáltak a víz tetején, egy szempillantás alatt tiszta volt a tó. A gének már korábban elszéledtek, még amikor a nyiladékkal bírkóztam.

Kis nádsziget takarásában álltam meg. A víz meleg volt, a csizmám át is éreztem langyos simogatását. Legálább egy órát álldögöltem, amíg az első szárcsa visszamerészkedett. A lomha gének és néhány kisköcsög is visszajött a tócsogókba, cselesen bakcsók telepedtek a parti fűzre. Én a szarvasokra vártam. Ilyenkor már szinte egész nap szól a bögs. Számbe velem, a nádszegélyen túl is nagy volt az élet.

Gondoltam, majdcsak megúnják a kergetőzést, és fűrdőni jönnek.

Lassan emelkedett a nap, és már a nád fölött mosolygott, mire az első kíváncsi tehen megjelent. Szűgyig ért a víz, két nyelmenes indult egyre beljebb. Aztán jött a másik, a harmadik, az idei borjak óvatosan követték anyjukat. Láthatólag élveztek a hűsítő vizet. A kicsik közelebb a nádhoz, a tehenek majdnem emelrálva várakoztak. A ház ura áhító nyögésekkel lassan törte a nádat. Mire kiért a nyílt vízre, már az egész csapat elindult felélem.

Talán húsz méteres úszás után újra talajt értek, meg-megállva, lassan közeledek. Kiléptek a takarásból. Mintha puská dörent volna. Felfortt a víz, tülkedve rohantak vissza. Ékalakban szinte megnyílt az egészholtág. És hogy-hogynem még a borjakat is egykettőre elnyelte a nádrengteteg. A bika visszánézett, röstelte már, hogy indba szállt a bátorsága. Hallottam, amint az egész csapat tócsogva ért ki a

rétre, és néhány perc múlva már messziről pörölt velem valamelyik szarvasfű. A következő év májusában boldog szorongással álldögöltem a juhártás lesen. Szemben velem némán szétnyílt a nád, legelni jött egy szarvasatehén. Nyomában csetlen, nyakiglab borjú lépegetett. Talán most ölelte át először a tavasi napfény. Gyorsan lefeküdt, alig látszott ki a dás fűből.

Sokáig néztem a kedves képet. De megrecscent a jes, virágmelengelét fuvallat elárlta, hogy itt vagyok. Elugrottak.

A rozsdaragyogástú szeptemberre gondoltam, a dohógó, lüktető erdei szerelmemre, és most a termékeny májusra.

A végtelen rengetegben csetlő-botló pettyes hátú borjakra. A hús cserjék mélyen most cseendes minden. Mit tudnak ék a lidőrcs szeptemberről, amiért pedig élnék majd és aminek életüket is köszönhetik...

Vajtai I.

A SÜLLŐRŐL, NEMCSAK SZUBJEKTÍVEN

A Duna egyik jellegzetes halfajával kapcsolatos gondolataimat szeretném megosztani olvasóimmal e rövid írásban.

Földünkön mintegy 25 000 halfajt tartanak számon a halbiológusok adatai szerint, amely sokaság közül alig 70-75 faj lelhető fel hazai vizeinkben. A süllő egyik tagja annak a nemes halcsoportnak, amely mindössze 20%-át képezi a dunai halállománynak.

A sügérfélék családjába tartozik a durbincs, seyles durbincs, magyar és német bucó fajokkal együtt. Utóbbiak - a durbincs kivételével - védettek. A süllő és "fítestvére kösüllő" méret- és időkorlátozással foghatók.

A kösüllő 20 cm-től, a stíllő 30 cm-es mérettől tartható meg zsákmányként.

A két faj ismertetőjegyei:

s ü l l ő   k ö s ü l l ő

/Stíllőszedőn luciopepla L/

/St. volgenis Gmelin/

Fogzata: egyenlőtlen 1/2-2-nagyobb "ebfog"/ egyenletes, apró

Színézete: szürkés-zölökés

szürkés-kékés, kifejtettebb harántcsíkokkal

Szájzuga:	
előre a szemgolyó vonaláig	
	nem ér a szemvonalig
Kepolytűfeő hűtés széle:	
lekeresztelt	szögletes
Üstőhályag fala:	
vastagabb, fehéres	egészen vékony, kékesen átlátszó
Maximális testtömeg:	
15 kg feletti	3 kg körüli
lvisi ideje:	
március-április	egy hónappal később
Előfordulása:	
folyó- és állóvizekben	inkább folyókban

/A stüllő 1,5 kg feletti példányait - kb. 5-6 éves kortáig - a hagyomány alapján fogas stüllőnek / röviden "fogasnak" / nevezik! /

A stüllő Közép-Európa vizeiben elterjedt ragadozó. Minden horgász álma egy-egy kapitális példány becserkészése. A horgászműveltség mellett természetesen nem megvetendő azok az inycenek sem, amelyek húsából készíthetők.

Többnyire a mélyebb, erősebben mozgó vízrétegekben tartózkodik, de - főként táplálkozás céljából - a sekélyebb partközeli szakaszokra is kimerészkedik. Jelenlétét a spriccelve menekülő "szeméthalak" mozgásai árulják el.

Igazi kapása az esti szürkületben gyakoribb, de szinte bármely más napszakban is sikerült már egy-egy példányt horogra csalni.

Csaláiként az élő kishalok /küz, bodorka, ezüstkárász stb./, de a halfilé is eredményt hozhat horgászatainkban. A sportos horgászatot kedvelők a különféle vilántlantok alkalmazására esküsznek. Magam a filét használat leggyakrabban. Általános fogási filozófiám az alábbi: az éppen esedékes csali, a türelmes várakozás, a

szerencse és egy éhező stüllő legalább szükséges az eredményességhez. Minden más "kittintetettnek" mondtott tényező - borultság, szél, apadó víz stb. - kudarcot vallott az idei nyáron, hisz a legtöbb stüllő horgászjárás csak negatív élményeket mondhatott stüllőzéseivel kapcsolatban. Eddigi stüllőzési tapasztalataim valóban rapszódikus feltételekről tanúskodnak, hisz júliusi kánikulában, decemberi hideg vízben egyaránt sikerült már fognom közzülnök. /A Faddi-holtágban pár évvel ezelőtt két szép példány vette fel a pontyok elől a fenekező készsége tüzött főtt kukoricaszemeket! /

Hogy az idei eddigi holtágon a tartós nagyvívnek vagy az egyre szennyezettebb állapotnak "köszönhető-e", azt még a hátralévő 1-2 hónap, illetve a jövő évek fogják eldönteni.

Ha ugyanis a hosszantartó magas vízállás következtében, a mindig "terített asztal" miatt nem a horgainkra tett csali keltették fel halaink érdeklődését, a télre készülő időszakban /főként októberben/ még foghatunk belőlük néhányat.

Ha viszont 2-3 év múlva is tovább romlik a Duna "stüllőkinálata", az csak azt fogja jelenteni, hamarosan készíthet egy hozzáértő ember megírni a "rekvium a stüllők emlékére" című zeneművet!

/Szerk./Gajdócs: tervünk szerint a jövőben megjelenő számainkban szeretnénk közreadni hasonló írásokat, amelyek a környékünkön fellelhető leggyakoribb növény- illetve állatfajokról szólnának! /

Dr. Laki Ferenc

Bács-Bodrog vármegye oktatásügye Mária Terézia ideje alatt

A megye középkori iskoláinak életéről vajmi keveset tudunk.

A bácsi érseki székhelyen kívül a tórsás káptalanok mellett is működtek iskolák. Tütel és Hájszentlőrincen /a mai Zombor tájékán/ a kanonoki testület egyes tagjai tanítottak. Az oktatást az elemi ismeretekkel kezdték, az olvasást a szentírással, főleg pedig a zsoltárokon gyakorolták.

A tanítás latin nyelven folyt. A bodrogmonostori /a mai Monostorszeg mellett/, a dersi /Bács szomszédságában/, a gajdeli /Gajdóba körül/, a bodrogzigei /Monostorszeg felett/, a bátonmonostori, bácsi, bajai, futaki, kabuli /mai Kovil körül/, a kölödi /Kollut/, szoborszentmihályi /Zombor/ és a zentai káptalmi iskolákban elsősorban szerzeteseket képez-

tek. Mindezt persze egyszerre sópörte el a török tartós berendezkedése megnyitása és a felszabadítás után mindent újra kellett kezdeni.

Az első évtizedek főképpen a mindennapi élet szükségleteinek megteremtésével teltek el, s csak 1710 körül gondolhatóak nagyobb arányú iskolaépítések. Csáky Imre kalocsai érsek és főispán alatt 1712-ben a vármegye hatóságán újból megalakult, ezzel párhuzamosan a községek telepítése és a plébániák szervezése is megindult. Az iskolák ügyét még igen hosszú ideig kizárólag a katolikus egyház tartotta kezében. A nagyobb városokban, mint Baján, Szabadkán, Zomborban a ferencndi szerzeteseknek 3-4 osztályból álló latin iskolái voltak. Az arra érdemes ifjakat a vármegye saját pénzén a budai jezsuita gimnáziumba küldte.

Az örökösödési és a hét év háború után /1768/ Mária Terézia hozzáfogott nagyszabású reformjainak keresztvitevéhez, melyek között az egyházi, úrbéri, katonai, közigazgatási ügyek újjászervezése mellett az oktatásügy előkelő helyet foglalt el. 1763-ban az érsek Kalocsán piarista gimnáziumot állított fel. Bács megye örömmel fogadta ezt, mert teljes középiskola akkor még nem volt a megyében. A fontos eseményt még a szomszédos megyékkel is tudatta egy körlevelében. Az első nyilvános latin iskola Szabadkán nyílt meg 1747-ben, melyet a Baja város által 2 évvel később alapított iskola követett. Zomborban ilyen grammatikális latin iskola 1763-ban létesült. A vármegyei levéltárban őrznek egy 1766-ból származó összeírást a megye iskoláiról. Ebből megtudjuk, hogy ezek az iskolák 3-3 osztályt foglaltak magukban, de így is nagy hiányt pótolnak, mert előkészítettek ifjainkat a felsőbb tanulmányok folytatására. Mindhárom iskolában 2-3 ferencndi szerzetes tanított. A tanulók száma 1774-ben Szabadkán 150, Baján 75, Zomborban 69 volt a három osztályban. Ezek az iskolák azonban nem sokáig állottak fenn, mert az 1777-ben kiadott alapvető iskolaoktatási rendelkezések a bajai és szabadkai nem felelt meg, ezért a Királyi Helytartótanács betiltotta őket. A zombori pedig 1781-ben a ferencndi zárda feloszlatása folytán szűnt meg. A mai értelemben vett elemi iskolák megszervezése tehát II. József maradt, aki azután gyökeres rendet teremtett e téren, s az iskolák tucatjait hozta létre megnyitása. A legtöbb ma is működő iskola az ő idejében jött létre.

Kőhegyi Mihály

Könyvismertetés ürgyén

Oltványi Imre: Művészeti krónika

Még a nyáron történt, hogy Sümegi György, aki a kötetet szerkesztette, utószavát írta és jegyzetekkel ellátta, kezembe nyomta Oltványi Imre összegyűjtött képzőművészeti írásait. A könyv 1991-ben jelent meg, és 1995-ben "már" a bajai városi könyvtár is hozzájárított egy példányhoz. Valóban, az ilyen pályázati pénzekből vagy magánkiadásként megjelenő, általában kis példányszámú könyvek felkutatása manapság nem könnyű dolog. A könyvtár természetesen tudott az Oltványi-könyv létezéséről, hivatalos úton meg is rendelté azt, mégis más úton, Sümegi György baráti adományaként jutott a kötethez. (A könyv az OTKA támogatásával készült a MTA Művészettörténeti Kutató Intézetében, hogy milyen példányszámokban az fel sincs tüntetve).

A könyv bajai vonatkozásait tekintve figyelemre méltó Sümegi György megjegyzései, aki úgy értékeli a bajai múzeum gyűjteményét, hogy "saját korában, sőt a XX. századi magyar műgyűjtés történetében is páratlan provenienciájú. Ugyanis nemcsak Oltványi magántulajdonú műtárgyaiból képződött (ahogy sokáig tévesen állították), hanem művészek és műgyűjtők, Baja város és magánüzemnyek adományaiból állt össze végül is. Meglehetősen széles skálájú, Oltványi művészeti írói horizontját jóval kigátítja. Képes ez a bajai, 1936-tól múzeumi gyűjtemény a 30-as évek magyarországi képzőművészetének meghatározó összképét érvényes és helyes művészettörténeti arányossággal és hitelességgel bemutatni."

Tény, hogy Oltványi Imre dinamikus egyénisége, páratlan szervezőkészsége, lojaltpatriotizmusra öntő jelentőséggel bírt a Bajai Képtár létrehozásában. (Tulajdonképpen ezt a kezdeményezést egészítette ki az akkori polgármester, Borbíró Ferenc múzeum létesítésére tett javaslatával.)

Az viszont sajnálatos tény, hogy Oltványi születésének centenáriumián, 1993-ban a város részéről semmilyen megemlékezés nem történt. Sem emlékkiállítás formájában, sem pedig a helyi sajtóban (kivéve a Bajai Honpolgárt). Az elmulasztott tisztelgés méltó kárpótlását jelenthetné az egykori Oltványi-gyűjté-

mény kiállításán történő rekonstruálása, amely egyben művészettörténeti tanulsággal is szolgálhatna, "hiszen kollektívja s Oltványi szervezői tevékenysége nélkül az 1930-as évtized magyarországi műgyűjtésének története nem tartható föl, nem írható meg, teljességében nem mutatható be" (Sümegi György). Például Baja város 300 éves, vagy a múzeum 60 éves jubileuma alkalmából. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy az 1985-ben megnyitott Nagy István Képtár állandó kiállításának modern képzőművészeti anyaga méltón reprezentálja az Oltványi-gyűjteményt.

Schmidt Antal

Iskolatörténeti füzetek

Dr. Balanyi László biológus nyugdíjas középiskolai tanár szerkesztésében elkészült a bajai tanítóképző főiskola "Iskolatörténeti füzetek" 3 legújabb kötete. A főiskola múzeumában tanulmányozható "füzetek" száma ezzel összesen 70 db lett.

A 68. szám a nemrég elhunyt bajai festőművész, Miskolczi Ferenc grafikáit mutatja be. A 40 évvel ezelőtt készült rajzok a tanítóképző és a vele kapcsolatos kollégium akkori nevelőtestületének és technikai személyzetének tagjait ábrázolják karakterisztikusan.

A 69. szám Balanyi László Baja környéki flórakutatósi eredményeinek kivonatos katalógusa, amelyet a szerző sok ezer adataiból állított össze, értékesen kiegészítve ezzel a hazai lokális flóraművek sorát. A 70. kötet az egykori pályatársnak, a 2 éve elhunyt tudós-tanárnak, Richnovszky Andornak állít emléket, felsorakoztatva méltatásokat, memoárokat, nekrológokat. De ugyanílt idézi fel a szerző a bajai Állami Tanítóképző Jávoroka Sándor Természettudományi Körében kifejtett közös tevékenységét is.

Schmidt Antal

HÁROM ÉV -
HÁROM ÚJ
KÖRNYEZET-
ISMERETI
TANKÖNYV

Az elmúlt két évben egymást követően jelent meg a bajai Talma Kiadó gondozásában az általános iskolák elsőseinek illetve másodikainak szánt környezetismereti könyv. Az új iskolai év kezdetére elkészült a harmadikosok tankönyve is átdolgozott, javított kiadásban, vorvész út ábraanyaggal újra megjelent az első könyv is. Mindkét új kiadványt szerzőként Csabai Dolores, szerkesztőként pedig Kósa Pál jegyzi. Ezen környezetismeret-tankönyvcsalád újszerűsége abban áll, hogy a feladatok játékosak, rejtvény jellegűek, tehát a tanulás nem tűnik munkának.

"Az egyes témák összeválogatása, feldolgozása módja is különbözik az eddigi megjelent könyvektől: a könyv narrátorai, vezetői a zöld manók, akiknek segítségével nemcsak ismeretanyagot, hanem egy bizonyos szemléletet is szeretnénk átadni a gyerekeknek. A zöld manók megmutatják a saját világot, amely ugyan nem tökéletes, de emberközelű - bocsánat - manóközelű. A manók szeretik a környezetüket, ezért vigyáznak rá. Szeretni csak azt lehet, amit ismerünk. A gyerekek többsége ma azért bánik mostohán a környezetével, mert nem ismeri, nem felezi fel szépségét." - állítja a szerző, Csabai Dolores.

Mindkét kötetet az Ábécéskönyv Kiadó adta ki.

A Parti utcai alkotóműhelyben - természetesen más oktatással kapcsolatos kiadványok is készültek a közeljövőben, illetve készülnek jelenleg is. Így például az idén tavasszal jelent meg az elmúlt év őszén megismert, furcsa nevű BIODIVERSITAS (ejtsd: biodiverzítás) professzor újabb ismeretterjesztő sétáját bemutató játékos munkafüzet. A professzor ezúttal a Szegeci Vadasparkban látható dél-amerikai származású állatokkal és növényekkel ismerteti meg a gyerekeket. A Csabai Dolores, Platér Tibor és Vársárhelyi Tamás által összeállított füzet a helyszínen, azaz a Szegeci Vadasparkban vásá-

rolható meg. (Csak emékeztetőül: az első munkafiztető a budapesti Természetudományi Múzeum állatárát mutatja be hasonlóan játékos formában.)

Az első és második osztályos tankönyv egyes témaközei (társadalomismeret, életelen világ) hamarosan CD lemezen is megjelenik. Ezzel a szoftverrel minden bizonyosan útszörök lesznek a szerzők a hazai piacon!

"A tankönyvekhez képest jóval több feladatot találhatók a CD-n, az egyes témák tárgyalása jóval részletesebb - ugyanakkor törekedtünk a játékoság megtartására. Mennyiségileg ez mintegy 60 helyszínt jelent, helyszínenként 4-5 feladattal. A változatosságot szolgálja, hogy a legtöbb feladatnak mutációja van: a program következő indításánál ugyanezen a helyszínen, ugyanazon feladattípushoz más szöveg és/vagy képek tartoznak. Ezzel további gyakorlási lehetőséget kínálunk. Ily módon a program sokáig kimeríthetetlen az 5-8 éves gyerekek számára. Számításaink szerint mintegy 40-50 óra kell ahhoz, hogy átrájják magukat rajta. A-jánljuk a programot az idősebb korosztálynak is, 8-10 éves korig: számukra az elvárt ismeretanyag ugyan könnyebben teljesíthető, de nagy élményt jelent a játékos, rejtélyes feladatok megoldása. Az sem hanyagolható el, hogy sikerélményhez jutnak, ami megérősítheti a motivációjukat a tárgy irányába.

Az egyes helyszíneken a feladatok megoldásával jutalom-gyöngyszemek gyűjthetők, és más jellegű jutalmazásokat is beépítettünk.

A részletesség illusztrálásaként: az idő mérésénél egy mutató óra segítségével megtanítjuk az óra leolvasását, gyakorlással, ellenőrzéssel együtt. Megtanítjuk a naptár használatát, a közlekedési szabályokat, az időjárásjelenségek értelmezését... Ez azt is jelenti, hogy több olyan feladatot, játékokat beépítettünk a programba, amely önállóan is megállná a helyét.

A feladatoknál jópofa keretértékekbe ágyaztuk, hogy könnyebben fogyasztható legyen a tudomány. Minden témához egy történet tartozik, tehát összesen kilenc manóalandot találhatók a lemezen. Eddigi tapasztalataink szerint nagy élmény a gyerekeknek, hogy ismerősök, a zöld manók meglevenednek és mesélnek. Az egész programot zene és animációk színesítik.

A hang, a kép, a szöveg és a rövid animációk egyidejű megjelenítése elősegíti a játszva tanulást. A program segítségével

szinte meglevenednek a könyvek, ami nagy élmény a gyerekek számára.

Meg kell mutatnunk a gyerekeknek világonk csodáit, amelyek itt vannak kézzelfoghatóan az orrunk előtt, és azt a lehető legvonzóbb csomagolásban kell megmutatnunk, hogy minél több gyerek "fogyasztsa". Erre a célra semmi sem lehet alkalmasabb, mint kibaszni a lehetőségek számátógép - vagy számítógépes játékok - örülését." - mondja Csabai Dolores legújabb tervükről, amelynek megvalósítására az ugyancsak bajai Profi-média Kft-vel közösen készülnek.

Schmidt Antal

A SUGOVICA BARNA SZÍNÉRŐL

A természetes vizek színe többféle tulajdonság együttes hatásának az eredménye. A kristálytisztára szűrt víz színe a benne oldott anyagoktól (ionoktól és molekuláktól) származik és ezt tekinthetjük a víz saját színének. Felsőzni vizeinkben azonban az előbbieken kívül mindig található az még formált anyagok is, és ez élettelen lebegőanyagok formájában, amelyek vízszineződést okoznak. A vizeinket benépesítő mikroszkópikus élővilág tagjai közül elsősorban a levegő, más szóval planktonikus életmódot folytató parány-növények, az algák (=moszatok) okoznak tömeges elszaporodásukkal vízszineződést, úgynevezett plankton-szineződést. Így attól függően, hogy éppen milyen alga-fajok jelennek meg nagy tömegben (több tízezres milliliterenkénti sejtszám-mal) változhat, pl. a Sugovica színe is sárgászöldtől egészen kávébarnáig.

A Duna mellékágainak (Vén-Duna, Rezeti mellékág, Sugovica) ezt az ősz barna színt a barázdamoszat (a barázdamoszatokat egy másik névvel pánce-los ostoros moszatoknak is nevezik. Erdékeségként megemlíthető, hogy tudomány elnevezésük, a Pyrrhophyta név "tűmoszatot" jelent. Ennek magyarzata az, hogy egyes tengeri alakok világítóké-
pessegéért rendelkeznek. Így például a Cook kapitány vezette világ körüli expedíció résztvevői is megcsodálhatták

1722. október 29-én a tizenhét éves óceán varázslatos látványát. A tengerivízben ezt a világlátást milliárdnyi apró pánce-los ostoros szervezet okozta, amelyek elsősorban a melegbe tengereken fordulnak elő roppant nagy tömegben), egy Peridiniopsis-faj okozza. (Peridiniopsis per-nardii forma). A rajzok kb. ezerszeres nagyításban mutatják be ezt az egysejtű algát. A két végükön kicsücsösödő sejtek feltöltöt cellulóz lemezekből álló pánce-l borítja. A felső és alsó sejttel között, a sejt kiszűrésedő részén egy harántirányú és egy hosszanti bemélyedés, úgyneve-zett barázdák találhatók, amelyek találko-zási helyén két különböző hosszúságú és működésű ostor békül elő. Ezek segítsé-gével a sejtek önálló helyváltoztató moz-gásra képesek. A sejtek plazmájában találhatók színesestek sárgásbarnák.

Ennek a vízszineződést okozó Peridini-opsis-fajnak az életmódjáról sajnos még mindig nagyon keveset tudunk. Az vi-zont megállapítható, hogy a fótóvizű é-letmóddal szemben az állóvizű részestű előnyben: a Dunában mindig csak szórványos a jelenléte, de az állóvizekben tö-meges lehet. Mivel a szennyező hatások-nak jobban kitett Sugovicában és a ter-mészetes állapotokat még őrzi Vén-Du-nában és Rezeti mellékágban egyaránt nagy mennyiségben fordul elő, ezért úgy tűnik, hogy a szerves anyagok okozta ki-seb mértékű vízszennyezésekre nem reagál. A Baja környéki mellék- és holtá-gokban tömeges megjelenését először mintegy 10 évvel ezelőtt észlelték.

Schmidt Antal

Az életből merített regény

Tumó István:
A GEMENCI ERDŐ TITKA

Külső megjelenését tekintve első látásra egy környezetvédelmi tanulmánykötet benyomását kelti az egykötetes fájdalmas emberi sorsokat leíró regény.

A regény főhőse: legújabb Lovasi Pál és derek szüleinek kálváriája a gyermek születésével kezdődik, amely tulajdonképpen végigvonul a könyv mind a kilenc fejezetén, és a várakozással ellentétben nem végződik igazi happy end-del. Szűlési komplikáció következtében a gyermek "széltőlonté" vált. Mai szóhasz-

nálattal csökkent szellemi képességének nevezni. Szegény sorban élő szülei szeretettel minden melegével igyekeznek pótolni a behozhatatlannak látszó hátrányt. A Pörboly községtől 5-6 km-re lévő tanya ház erre mindaddig jó lehetőséget ad, amíg Pallka iskolás korúvá nem cseperedik. Az iskolában viszont a tehetősebb szülők gögös rosszindulatú gyermekel, iskolatársai gúnyolódásának céltáblájává válik. A szerény és félénk magaviseletű, kissé gyengébb felfogású gyermekre csakhamar rákaszják a bolond jelzőt. Pali - hogy társai maguk közé fogadják - hajlandó játékaikban az alárendelt szerepet is vállalni, ami egy alkalommal majdnem végzetessé vált.

A rakoncátlan Kassai Gyuri osztálytársaival összebeszélve egyik iskola utáni délután a gemenci erdőbe csalják, majd fondorlatos módon félrevezetve megdara hagyják. Sötétedés után egyedül indul haza, de eltéved. Elcsigázottan alszik el a hideg erdőben, ahol a gemenci erdő titokzatos remetéje talál rá. Konyhójába viszi, és a tüdőgyulladásba esett fiút "természetgyógyász" tudományával meggyógyítja. Atyai jóssággal és szeretettel megtanítja életbölcösségre, hazaszeretetre és istenfélésre. Intelmiei egész élete során irányítéként vezérik. Karácsonyi ajándéként éjfélü misére kísérve visszaadja őt szüleinek.

A remete konyhájában töltött csaknem egy év alatt Pali értelmi fejlődése számottevően javult. Talán osztálytársai színvonalát is elérte. Mindezek ellenére

pajtásai, de a falu felnőtt lakóinak korábbi beidegződése nem oldódott. Pedig néhány év alatt testi fejlődése is figyelemreméltó változást hozott. Magas, jó megjelenésű fiúvá nőtt. A pék felesége egy alkalommal meg is jegyezte férjének: milyen jóképű gyerek vált a Lovasi Palliból. Gyula pék válaszában azonban tömören megtalálható az egyszerű emberek statikus filozófiája: "bolond gyerek nem lehet szép."

A háta mögött összegusogó öregasszonyok ugyan nem kelettek fel gyanúját, de első szerelme, a szekszárdi vörös hajú lány néhány meghiúsult séta után szemébe mondja, amit róla a falubeliek beszélnek. A lelkében mélyen megbántott kamarszfiú anyján kéri számon miért nem tájékoztatták szellemi fogyatékosságáról. A szerencsétlen anya lelki vívódását hűen adja vissza az író. Lovasné elmondja fia születésének történetét.

Lovasi Pál lelki válságára egy kedvező lehetőség megoldást kínál.

A francia idegenlégióba toboroznak. Megszökik hazulról, s ötéves szerződésrel a légióba kerül. Egy algéri tűzhár során megsebesül. A francia kórházban találja meg igaz szerelmét, akivel négy évi távollét után szabadságra érkezik szülőfalujába.

A regény mindvégig lebilincselő olvasmány, amely nélkülözi az írói fantázia hátrányait, sokszor nehezen emészthető fordulatait. Valóban igaz történet bonyolultságot kelti, mellőzve minden mesterkedést. Nehezen tudjuk eldönteni, tulaj-

donképpen ki is a főhős. Legifjabb Lovasi Pál? Vagy szülei, akiknek fájdalmas lelki vívódását mindvégig megélhetjük? Talán a gemenci erdő rejtélyes remetéje? Voltaképpen ők mindannyian nemcsak regényhősök, hanem életünk állandó szereplői. A regény valamennyiüknek emléket állít.

Különösen napjainkban figyelemre méltó a regény, amikor az igényes szépirodalom után vágyó olvasó megundorodva löki félre az ismeretlen, amerikai álnév mögé rejtőző szerzők értéktelen szexporró és horror történeteit.

Azt is látnunk kell, a felnőtt társadalom minden orvosi figyelmeztetés ellenére a gátlástalan szeszital, cigaretta és kávé fogyasztásával (a kábítószerrel ezúttal említést se tegyünk) egyre jobban mérgezi magát, miáltal a koraszülések s velük a gyermeki terheltég számaránya kétségbeesítően növekszik. Az aggódtó szülők és nagyszülők lelki szenvedése sajnos újra-termelődik, a remetek pedig már rég elfogytak.

Összefoglalva, a regény valós életjelenségek megható keresztmetszete. Örülök, hogy az izes tolna-baranyai tájszóval megtűzdelt, Baja és környékét oly szépen leíró könyvet elolvashattam. Jó szívvel ajánlom mindenkinek.

Hernádi Tibor

BAJAI KÖLTŐ ÚJ KÖTETE

B. Horváth István:
ANTITESTAMENTUM

Ez a tüzel-szívvvel megáldott költő nem zárt világ. Rácsodálkozik a távoli tájakra, Velencére, Párizsra, közvetlen költő örökre, mint az itt elmondott Testamentum Villona, nyitott lélekkel választ - minden előítélet nélkül - vajvodnai vagy cigány baritokat, és szinte lépésről-lépésre tanulja a verselést - írja az előszóban a kötet szerkesztését is vállaló jeles író és irodalomtörténész, Kabdebó Tamás, aki így értékel a költő pályafutását: B. Horváth István, negyvenévesen, pályája elején áll. Ma más életkorokkal mérünk, mint Petőfi idejében. Még le kell higgadni anélkül, hogy elotlana a keblé-

ben lobogó fáklyát. Minden lehetősége megvan arra, és tehetése is, hogy ami most három szin, az költészetében szívárvány legyen.

Aligha van az értő pályatárs értékeléséhez mit hozzátennem. Legfeljebb azt, hogy milyen örömtől jelent számomra, amikor B. Horváth István soron következő kötetével, a BAJARANGAL, egy-egy dedikált példánnyal megtrüvendeztet. Szeretem ennek az ízig-vérig bácskai költőnek, ennek a szerény, egyszerű és mindig közéleti embernek a verseit. Kezem ügyében tartom a kötetet, hogy szinte mindennap leemeljem a könyvespolcra. Leiki felüldölt jelent számomra. De egyben elgondolkodtató látomás, mint most, a várossá válás 300. évfordulójára megjelent Antitestamentum című kötetben.

"Vízio-századunk sokkban, sztrészben. Züllik, bomlik a hatalom. Oppenheimert agyában robban, reakcióba lép az atom. Tükréből vízcsoport a majom: sejtkeket zabál az AIDS s a rák...

Burjászik az emberi fajon egy puszulás-közelet talány."

Sokan segítettek a könyv kiadását, mely az Ártér Kiadó ötödik kötete. Sajnálom, hogy éppen azért, hogy valaki ki ne maradjon, nem sorolhatom fel valamennyit. Azért megkísérlem, hátha a Bajai Honpolgár elbírja. Íme: Baja város Önkormányzata, a BAJAPRESS Nyomda Kft., a Beton Szövetkezet, a Cérka Üzletház, a Frei-Ba Kft., a Friz Bt., az Ilex Konyhasztúdió, a Kehely Bt., a Lakiteleki Alapítvány, Ledényák János vállalkozó, dr. Mihálovics István fogszakorvos, a Mobil Bútorüzlet, az Omega Universal Kft., az OTP Bank Rt. bajai fiókja, a Parel Bútorstúdió, a Pongó és Pataki Bt., a Sugó Híd Horgászolt, a Sziklábó Cipőbolt és az SZDSZ bajai szervezete.

Nemes ügyet segítettek valamennyien. Köszönet érte. De köszönet a kötetet létesítő tervező Bálint Attilának is, és mindazonoknak, akik tettek a megjelenés érdekében.

Gál Zoltán

ELFEDETLEN TÜKRÖK

Visszaverődő sorok

Ablonczy Ágnes

PILLELÉT c. verseskötetéről

A Pillelét egészséges kötet. Szóhasználatá, versteknikájá, az elmondás módja letisztult, mértéke azonos, s ez lehetővé teszi, megkönyvli, hogy valóban a versreke figyeljünk, még inkább a költőre, aki köröket tágit, konok próbára vállalkozva széttekint önmaga körül, még inkább önmaga lényében, a jelenségek fedezetét kutatva, s a rácsodálkozást keresve, milyen is az "éneklés átélő alázatosságom".

Önelmarasztaló vívódás ez gyakorta, mert "kacattá lehetek", vagy "porszem vagyok / sárba jégbe vesző", s ez az önmargungoló szambefordulás folytatódik az "arcomra írod" c. versben: "kudarcaim szennyétől csúfult tekintetem /.../ gögöm rostáló perein / megsemmisülök egészen", hogy a motívum aztán visszatérjen a kötet vége felé található "miért" c. versben: "darabokra szagatom emlékeimet / megsemmisülök a kíméletlen tükrökben". A lélek mérközéseivel azonban sokszor maga kínálja a rejtjelet, az "égít mérő ta-

lány" rejtélyeit bogozva, szinte támaszt kér, utasítva kérlel, mikor kimondja: "értem akarj engem /.../ engedj szabadon", ebből következően "jaj repülni vágynék végtelen magosba", hogy végül érje a következtetése Jusson: "Itélj emelj őlejt / hajolj le másokért is értem", ami önmagában véve azért is érdemel figyelmet, mert Ablonczy esetében a személyes én és a közönségi, valahogy mindig feloldódik egymásba, egyik a másikat feltételezi, ily módon az inga ritkán billen ki, állandó egyensúlyérzet jön létre, ezért folytatja a versbeszédet így: "lelkem visszajárt tanítást elviseletem", de más jelenségek esetében is, azok párhuzamát és kitérdülő karonfogását, egyensúlyi kötődését véli felfedezni, amikor megállapítja: "áldás és átok egyberekesztve", vagy megkérdézi: "mitől lesz szép a megalat / mitől ragyog a fénytelen".

A gyönyv hívó szavaira figyel, feloldódást az asszonyi sors kínál, a kötet első felében számos szerelmesvers található, /Atán a legszebb, legmeghittőbb két sora ezekből a következő: "veled öltözködöm / neked", de már ekkor kikapintható, a

másokat is szolgálni - igénye: "másoknak szétszóra / szétszóra az enyém", hogy aztán a későbbiekben a kötet egész kérdésfeltevése a kozmikus régiókba helyeződjék át, mert "jaj hol kezdődik a kivétel", majd szorongva szól: "az ember csupán határos a végtelennel". A költő előbb tanácsalanná válik, jeleket, üzeneteket vár, talán magát a csodát, az utóbbival azonban "tízből egy" c. versében leszámol, leszámolni kénszerűen, miután kiköveket: "önmagában a csoda nem tart / hitet sem ad", s hűlköz ráddöbbenéssel teszi hozzá: "a mögötte levő láthatatlan marad".

A tüközlő fiú c. költeményben mindez folyondárként ivelődik tovább: "most látom / a mindenség csodáinak teljessége mit sem ér / annak aki csupán részt kíván bejelte". A hiány-várászigéket félredobva, mintha már ebben a versben rálelne a valószínűsíthető kulcszóra, mely a csoda mögé is lát, és feloldódn enged a mindenségben, s ez nem más, mint maga az igralmasság: "de mozdul az égi határokból bomló igralom", mert ez talán azt is képes megválaszolni, hogy "mitől mozdul a reménység / mitől tud újra kérdezni a szeretet", hogy a kötet záróversében, aztán már világosan és egyértelműen kimondja: "legyek igralomba vont igralom".

Lényegében ez Ablonczy Ágnes világa. A világnak - mondhatnánk.

És ezáltal hitelesebb is, mert a tükrököt a költő mozgatja. Így nemcsak a pont és a világmindenség lézik, hanem kételkedés és megújulás, elutasítás és közelítés, rádság és öröm, puszulás és megmaradás. Egyszóval mindaz, ami bennünk és kívülnk. Éppen ezért örök, mint talán maga a költészet is.

Nyelvi és látató erején túl ezért /is/ helyezhető a Pillelét az igényes, valóban jó kötetek sorába.

Sinkovits Péter

TORNyai János EMLÉK- KIALLÍTÁS

Sokszínű a bennünk élő Tornyairól alkotott kép, egyaránt ismerjük őt a Juss drámai hangulatú kompozíciójával bírköző festőként, vagy az Alföld vígasztalanul sivar tájainak megöröklőjeként. ➔

Az itt kiállított tíz kép szikre szabott keretet jelent, nehéz eleget tenni a sokoldalú váltogatás igényének, szembevetésőbb a kiválasztás önkénye is. Annál is inkább, mivel nem Tornyai legismertebb műveit, vagy a művész legmesszemenőbb arcát szeretném bemutatni.

A legkorábbi mű, az 1907-es Betyárszelelem vázlatja jól tükrözi Tornyai festészetének legalapvetőbb vonását: a látszólag üres és igénytelen ábrázolás mögött rejlő érzelmi töltés jelenlétét. Nemhiába írta a képről Lyka Károly a következő sorokat: "Egy kellékes kétségbeesés a kép ama fogyatékosán, hogy nincs rajta egy milliméter karikás, egy lat puska-por, egy szál árvalányhaj sem ... bizony pöre egy kép ez, mert benne egy ember csupán azt adta, amit egy másik emberben megkapó, emberileg érdekes vonásnak látott... Ez a kissé magábeborult, kissé megroppant alak - ez a tompa, fulladt levegő épp úgy belevette magát a festőbe, mint a puszta... Ilyesmít érhetünk átél, átérzett művészet alatt..."

A 10-es éveket egy kis táj képviseli, a 20-as éveket pedig egy-egy sötét enteriőrbe helyezett nőalak, ill. az életműben egyedülálló önarckép, ugyanis - néhány rajztól eltekintve - Tornyai ezen az egyetlen festményen örökítette meg önmagát. A két, szinte monokróm fény-árnyékba sűppedő műtéri modelltanulmány átvet az utolsó időszak műveivel: az 1932-34 közötti szentendrei periódusra ugyanis a napfényes kis tájak mellett a már emberi alak nélkül megörökített műterembelsők jellemzőek. A tájak a szentendrei művésztelep parkjában készültek, ahol az idős mester gyakran egy helyben ülve fordult arrébb új motívumot keresve - szótörtött, rossz lába kényserlertette erre. A műteremben forgolódnva pedig még inkább ugyanaz a látvány ismétlődik újra meg újra: szék, kecskelábú asztal, festőállvány és - a legfontosabb motívum - az ablak. Az öreg Tornyai egyre jobban kitűresőbb képeinek fűszereplője a fény, a korábban sötét tónusokat kedvelő művész festészeté idős korára kiválósodik, kiszínesedik: a változás éppen 1928, ill. 1929-es bajai tartózkodásával kezdődött. Az üres műterem, mint a művész tevékenységének színtere elégséges teret biztosít az alkotói szándék megjelenítésére - újabb festőknél is nagyszerű példákat találunk erre, mint pl. Váli Dezsőnél.

Egy, a szentendrei műtérmet megörökítő festőközlégájának köszönhetően 65 évesen egy jó barátjával együtt Tornyait be-

választják a KÚT-ba (Képzőművészek Új Társasága) a törzstagok közé. Ez a jó barát Nagy István, akinek művészettörténeti Tornyai sokat tett, és most a róla elnevezett Képtár ad otthont a kiállításnak. A megnyitót kapcsán még meg kell említenem dr. Bodnár Évától, Tornyai monográfusról, aki tavaly halt meg, az 5. novemberűl kezdődik az 1984-ben napvilágra került szencziúcsú Tornyai-lelet feldolgozása és kiállítása is.

Zwiczki András

/A Magyar Nemzeti Galéria művészettörténetésének megnyitó beszéde 1995. augusztus 31-én, a Nagy István Képtár Tornyai János emlékkiállításán./

KETTŐS ÉVFORDULÓ Bartsch Samu 1845-1895

A bajai tanítóképző egykori tudós igazgatója, dr. Bartsch Samu 150 évvel ezelőtt, 1845. szeptember 29-én született Iglón és 100 évvel ezelőtt, 1895. január 19-én halt meg Baján.

Bartsch Samu 1871-ben lett a tanítóképző tanára, majd 1878-ban kinevezéssel került az intézet élére és ettől kezdve haláláig, mint igazgató végezte munkáját.

Tanári, majd igazgatói működtetésével igen sokat tett azért, hogy az akkor induló bajai tanítóképző és a fejlődésnek induló állami tanítóképzés betölthesse feladatát: sok jól képzett, a népet szerető tanítót adjon az iskoláknak. A tanári és később az igazgatói feladatok ellátása mellett is jutott ideje arra, hogy tudományos témákkal foglalkozzon. Élétkem érdeklődött minden, a tanítóképzéssel és népoktatással összefüggésben lévő kérdés iránt. Elképzeléssel - elsősorban a természettudományok oktatása területén - gyakran túlmutattak a korabeli pedagógiai nézeteken, néhány elgondolása csak napjainkban valósult meg.

Természettudósokként úttörő munkásságot végzett a kereséfergek kutatásában. Dolgozatainak jelentőségét bizonyítja, hogy a modern határozókönyvek figyelembe veszik ezeket a munkákat itthon is. (lásd: Barcsi István: A kereséfergek kis-

határozója 1986), és külföldön is (Walter Koste: Rotatoria 1978). Bartsch Samu 6-letével és munkásságával részletesebben a következő frások foglalkoznak:

1.) Bellocius B. (1895): Dr. Bartsch Samu. A bajai Tanítóképző Intézet XXII. éreítésője.

2.) Kovács T.S.-Richnovszky A. (1967-68): Dr. Bartsch Samu élete és munkássága. Kiskunság (Kecskemét).

3.) Bánáti T. (1992): Dr. Bartsch Samu (1845-1895). Bajai Honpolgár. (Valamint két eddigi közölletlen kézirat Balanyi Lászlótól, illetve Richnovszky Andortól).

Megismerve Bartsch Samu életét és munkásságát és ismerve a kései utód Richnovszky Andor életpályáját, párhuzamos momentumok sorait lehet felfedezni a két tudós tanár életútján: mindketten Bajától távol születtek, és mindketten rövid nyregyházi kitérővel kerültek tanárként városunkba.

Kiemelten fontosnak tartották a természettudományi tárgyak oktatását, de ők maguk nem voltak egyoldalúak, hiszen széles körű műveltséggel rendelkeztek, és szerteágazó aktivitásuk eredményeként közéletben álló közéleti személyiségek voltak. Kutatóként maradóan értékeket elsősorban a vízi állatvilág tanulmányozásával produkáltak, noha különböző tudományterületen is specializáltak voltak. És természetesen mindketten bajai lányt vettek feleségül...

Schmidt Antal

Tudományos konferencia a főiskolán

Ötödik alkalommal rendezte meg 1994. nov. 24-25-én az Eötvös József Tanítóképző Főiskola a tantárgypedagógiai tudományok konferenciát, amelyre az ország összes tanító- és övöképzőjéből érkeztek előadók és érdeklődők.

1974-ben volt főiskolánkon az első ilyen jellegű tanácskozás, amelyet azóta is rendszeresen - öt évenként - Baján tartunk.

A résztvevők száma (több, mint 200) és a 17 szekció már önmagában is jelzi, hogy a felsőoktatás eme rétegének van mit

megvitatnia, egyeztetnie a szakmai-pedagógiai teendőkkel kapcsolatosan.

A szekciók magas száma a tanító- és övöképzésben folyó munka sokrétűségére utal, hiszen a tanítójelölték a képzés végén az idegennyelv-oktató és nemzetiségi szakosok, az óvodapedagógus jelöltek 6 tantárgyból tesznek záróvizsgát. Az egyes szakterületi területekkel többnyire külön szekciók foglalkoznak, s ezek mellé még felsorakozott az aktuális pedagógiai-pszichológiai kérdéseket megvitató szekció is.

A konferencia tantárgypedagógiai jellege kettős értelmű. Egyrészt természetesen az általános iskola alsó tagozatán folyó oktató-nevelő munka tantárgypedagógiai vonatkozásai álltak a középpontban (az egyre szaporodó új tankönyvek, alternatív és helyi tantervi programok bővítésén szolgáltattak témát), valamint az óvodai (nevelés módszertani kérdéseinek megvitatására került sor. Másrészt a tanácskozás keretében néhány szekció kimonodott a főiskolai képzés gondjait vitatta meg (pl. a 4 éves idegennyelv-oktató képzés tapasztalatai, társadalomtudományi tárgyak oktatása a főiskolán, könyvtáros és művelődésszervező-képzés, a nemzetiségi tanító- és övöképzés stb.)

Az előadók között nemcsak hazai főiskolai oktatók, hanem az intézményünkben dolgozó külföldi lektorok, gyakorlati iskolai szakvezetők, óvodapedagógusok és a külföldi társfőiskoláról érkezett oktatók is tartottak előadást.

Az MKM támogatásának köszönhetően lehetőségünk van a konferencián elhangzottak kötetben való megjelenítésére is. A szakmai előadások keretétől a nyitó és záró plenáris ülésen a tanítóképzés aktuális oktatáspolitikai kérdéseiről hallhatunk átfogó tájékoztatást. Szűványi Zsolt, az MKM főosztályvezetője Oktatáspolitikai és tanítóképzés c. előadása történetiségében fejtette ki a témát, míg dr. Hunyady Györgyné tszv. főiskolai tanár Változó tanítóképzés - változó tanítóképzés címmel elsősorban a 4 éves tanítóképzéssel összefüggő legfontosabb teendőkről szövegezte. Ezutóbbi téma egyébként az egész tanácskozás egyik vezérgondolata volt, hiszen egy, a közelmúltban született kormányrendelet értelmében 1995 szeptemberétől általánosan 4 évre emelkedik a tanítóképzés.

A tanácskozás szép kultúrtörténeti kiegészítője volt a dr. Rácz-Podor Sándor főiskolai docens anyagából készült, Tanya-i iskolák Bács-Kiskun megyében c. fotó-

kiállítás, amelyet dr. Kelemen Elemér, az "1000 éves a magyarországi iskola" alapítvány kuratóriumának elnöke nyitott meg.

Köszönet illeti rendezvényünk két kitűző támogatóját, a Bácsbócsai Rt.-t és a Mecénás Alapítványt.

Reméljük, hogy a bajai tanácskozásnak a maga eszközeivel sikerült hozzájárulnia a tanító- és övöképzés főiskolákon folyó oktatás tartalmi jobbításához, valamint az alsó tagozatos és az óvodai oktató-nevelő munka módszertani fejlődéséhez.

Albertné dr. Herbszt Mária
főigazgató-helyettes

Miért csökken szikes vizeink sótartalma?

A kontinentális sós vizek egészen sajátos fajtáját képviselik a viszonylag magas szikós (Na_2CO_3), szódabikarbóna (NaHCO_3) és konyhasó (NaCl) tartalmú szikes és szikós vizeink. Ezek hazánkban sok helyen megtalálhatók, de tőlünk nyugatra már nincsenek ilyen kémiai összetételű tavak. Természeti értékük, hogy különleges élőhelyet kínalva hozzájárulnak az élővilág sokféleségének megőrzéséhez. Az régi, népies megállapítás, mely szerint egyes szikós vizek reumás

bajok, mirigydaganatok és mindenféle rosszul gyógyuló seb gyógyítására igen alkalmasak, később tudományos igazolást is nyert. A nagyobb szikes tavakat napjainkban főként üdülésre használják.

A Duna-Tisza közének három legnagyobb tava, a Szellidi-tó, a Vadkerti-tó és a Kunfehértó is szikes víz volt valamikor, de közülük ma már csak a Szellidi-tó sorolható a szikes vizek közé. A mellékelt grafikonok tanulság szerint mindhárom tó vizének oldott ásványi anyagtartalma (sótartalma) alaposan lecsökkent: a Szellidi-tóé már az 1970-es évek közepén, miután megkezdtek a Duna vízzel történő vízpótlást, a másik kettőé pedig az 1980-as évek végétől, vagyis a kötvízzel történő vízpótlás beindulásától. Mind a Duna víz, mind pedig a kutak vizének ion összetétele (kémiai összetétele) lényegesen eltér a szikes vizektől és sótartalmuk is jóval alacsonyabb.

Az egykori literenként 3-4 gramm só-tartalmazó tavaink közül a Szellidi-tó vize az 1994-es átlagérték alapján 0,8 grammot, a másik két tó pedig mindössze 0,2-0,3 grammot tartalmaz literenként. Ezek a változások egyben azt is jelentik, hogy a Vadkerti-tó és Kunfehértó vizének különleges, szikes jellege megszűnt. A vízkémiai adatok mellett ezt az átalakulást a tavak mikroszkópos élővilágának megváltozása is jól tükrözi, sőt a Vadkerti-tónál egy még jelentősebb változás is bekövetkezett: algásodás helyett hínárosodás, amelynek során az elmúlt években kialakult az ország legstürbebb hínárállománya.

Schmidt Antal

Ismeri Ön ...

Tudja Ön ...

Hallotta már ...

Gondolt már
arra ...

bankunk talán legnépszerűbb szolgáltatásait, a LAKOSSÁGI FOLYÓSZÁMLÁT, melyről különféle finanszírozási lehetőségek? (szociálisan szármak megváltás, hitelnyújtás, adó, biztosítás, stb.)

hogy a lakossági folyószámlán megtakarított pénzes után kedvező kamatot fizetünk, 1 évre akár 29,5%-ot? (1, 3, 6 illetve 12 hónapos lekötések)

hogy az országban több, mint száz pénzügyi-automata működik, mely segítségével átjárnál hozzájárulhat a számláján lévő pénzhez? Lehetőség szerint vételezhet a különböző bankkártyák között. (Junior, ATM, ügyfélszolgálat, EQM)

hogy munkáltatói igazolás és közös néköl is felvehető? A folyószámla hitelkeret szerződését megfelelő fizetéssel rendelkező ügyfeleink számára kínáljuk.

OTP

Bank Rt.

Bajai Fiókjá

Bővebb információt az OTP Bank Rt. Bajai Fiókjá Árcsovevő tájékoztatóján adunk.

Reméljük, felkeltettük érdeklődését a lakossági folyószámla iránt, és megtisztelt Bankunkat bizalmával!

AGROBANK RT

Lakosság részére:

LIBERTÁS HOZAMJEGY

13 hónapig fix jövedelem, december 31-ig váltott papírokra +2% kamat prémium

Libertas Hozamjegy - kamata három megye

1 hónap 25% 2 hónap 25,25% 3 hónap 25,5% 6 hónap 26,5%
kamata és tőke bármikor visszaváltható.

GARAS BETÉTSZERZŐDÉS

540 napra évi 33,33% 366 napra évi 31,00% 180 napra 29,00%
90 napra évi 28,00% 60 napra évi 27,00% 30 napra évi 26%.

A betét a futamidő alatt bármikor visszaváltható!

A Bank képviselői további segítséget kívánunk a betéti okirattal és segítségükkel állnak az Önök rendelkezésére:

Agrobank Rt. Bajai Ter. Fiókja
6500 Baja, Pázmány P. u. 2.
Tel.: 79/323-161

Agrobank Rt. Kálcsai Iroda
6300 Kálcsa, Szt. István u. 2-4.
Tel.: 78/362-031

Tisztelt Asszonyom/Uram!

A lapunk kiadását rövid ideig anyagi természetű problémák miatt szüneteltetni kényserülünk. Ezt az időt az erőgyűjtésre és a tartalmi megújulásra szánjuk. A lap szerkesztését a város értelmiségének ismert személyei végzik, az ő írásaikkal találkozhat az újságban. Októbertől indítjuk újra a lapot, azt remélve, hogy ez egy hosszabb, problémamentes és a lap kiteljesedését szolgáló periódus lesz. Régi tartozásunkat szeretnénk pótolni azzal, hogy a Bajáról elszármazott, de a város életét ma is a szívén viselő honpolgárainkat most először, és reményeink szerint nem utoljára megszólítjuk! Az újság mellett talál egy csekket, amelyen a "Bajai Honpolgár" Alapítvány számlaszámra tudja átutalni.

Azt reméljük Öntől, hogy előfizet lapunkat, amely havonta jelenik meg, úgy az előfizetési díja a teljes évre 1.200,- Ft, külföldön élő honfitársainknak az éves előfizetési díj 25 DM. Az előfizetési díj a postaköltséget és a kiadás járulékos költségeit is tartalmazza! Az egy éves előfizetés 1995. októbertől 1996. októberéig érvényes.

Hálásan megköszönjük, ha Ön nagyobb összeggel tudja és kívánja alapítványunkat támogatni, mivel ez a lap kiadásának stabilizálását szolgálja!

Az alapítvány egyéni vagy közösségi támogatás az adóalapból leírható, smiről - kívánáságra - megfelelő igazolást tudunk kiállítani.

Azok a személyek, akik átnyújtással kívánják bonyolítani a befizetést, illetve külföldön élő előfizetőink, támogatóink a következő számla javára utalhatják az előfizetési díjakat: Számlavezető bank: OTP és Kereskedelmi Bank Rt. Bajai Fiókjá (Hungary) 259 98016

"Bajai Honpolgár" Alapítvány
599-3011-1

Bizunk benne, hogy olvasóink, esetleg támogatónk között köszönthetjük hamarosan! A Bajai Honpolgár szemléletével találkozó írókat szívesen látja a szerkesztőbizottság.

Kérdéseivel, ötleteivel a következő címen kereshet meg minket:

"Bajai Honpolgár" Alapítvány titkárság
Brachinger Tamás titkár

Újvárosi ÁMK
6500 Baja, Oltványi u. 14.
Hungary

Telefon: 36/79/325-599, 36/79/325-008
Kérjük a bajaiakat, hogy a Bajáról elszármazottak címét, telefonszámát a fenti címre juttassák el!

BAJAI HONPOLGÁR

Agrobank Rt. és Kereskedelmi Bank Rt. közös kiadványa

Független Város- és Független
Lap

Megjelenik minden hónap
első napján

Felétés szerkesztő:
GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke:
Dániel Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocsai Béla,
Laki Ferenec, Dr. Solymos Ede,
Schmidt Antal, Dr. Vajai István,
Sárosi József, Bálint László

Kiadja a Bajai Honpolgár Alapítvány

Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Nyomdai munkák:
BAJAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4.
Tel.: 79/322-241

LAPALAPÍTÓ: ÚJVÁROSI ÁMK